Nordlánda
FYLKKASUOHKAN

Divna. Aktan.

Alle. Sammen.
Ung inkludering i Nordland

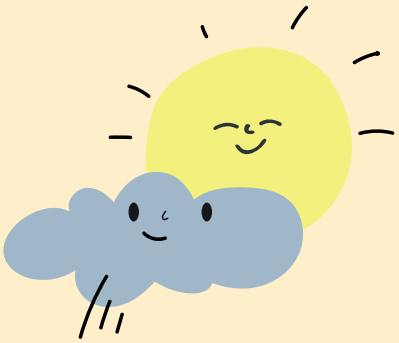

Innhold

Ungt utenforskap må bli til sosialt felleskap 3
Nuoraj bátsádallam galggá sosiála aktisasjvuohtan sjaddat 4
Noere faatoes ektievoete tjuara sosijaale ektievoetine sjïdtedh 5

Hovedmål 6
Delmål 1 8
Delmål 2 10
Delmål 3 12
Delmål 4 14

Kunnskapsgrunnlaget 16
Strategien relatert til andre strategier 18
Risikofaktorer for ungt utenforskap 20
Helhetlige tjenester 22
Status i Nordland 24
Unge samer 32
Unge med funksjonsnedsettelser 34

Samordning, implementering, evaluering 36
Referanseliste 38

Ungt utenforskap må bli til sosialt felleskap

Fylkesrådet vil gjennom denne strategien mobilisere nordlandssamfunnet til felles innsats for å forebygge ungt utenforskap. Våre unge er Nordlands viktigste ressurs og vi har bruk for alle sammen.

De fleste barn og unge har det bra i Nordland. Fylkeshelseundersøkelsen viser at de aller fleste opplever høy livskvalitet. Men når det likevel er slik at 7000 unge over 16 år i Nordland står utenfor arbeid, utdanning og opplæring, har vi en jobb å gjøre. Fylkeskommunen har gjort en rekke tiltak for å øke gjennomføringen i videregående skole de siste årene. Vi er på rett vei, men vi kan ikke si oss fornøyd med at 21 prosent av alle elever som startet i videregående opplæring i 2014 ikke har oppnådd studiekompetanse eller fagbrev.

Vi vet at tidlig innsats er avgjørende for å forebygge ungt utenforskap. Vi skal være på forskudd – vårt mål er at ingen barn og unge i Nordland skal ha opplevelsen av å ikke være inkludert på veien mot voksenlivet. Det er ødeleggende for den enkelte unge og det er mer ressurskrevende å reparere enn å forebygge. I arbeidet med strategien har fylkesrådet invitert ungdommer fra miljøer med økt risiko for utenforskap til å delta i en referansegruppe for arbeidet med og gjennomføring av strategien. Budskapet derfra er tydelig: «Du får trøkt i trynet at du e annerledes» og «Opplevelsen av tilhørighet er det viktigste».

Strategien mot ungt utenforskap har en helt klar grunnholdning. Å forebygge utenforskap er samfunnets ansvar og ikke en oppgave for den enkelte alene.

Samtidig vet vi at årsakene til ungt utenforskap er komplekse, og at problemer og utfordringer henger sammen og forsterker hverandre. Dette gjør at det ikke er en enkelt aktør som sitter på svarene og løsningene for å forebygge ungt utenforskap. Derfor blir en viktig del av arbeidet å få til et bedre og mer forpliktende samarbeid med kommunene, NAV, Statsforvalteren, Helse Nord, arbeidslivet, kulturlivet og frivilligheten.

Vi skal drive et nybrottsarbeid som vil kreve mye av fylkeskommunen, men også av samarbeidspartene våre. I arbeidet mot utenforskap skal vi utfordre egen praksis –og gjennom det også nasjonale rammebetingelser. Sammen skal vi arbeide for at barna våre og de unge voksne raskt blir del av et sosialt fellesskap.

Tomas Norvoll, fylkesrådsleder

Nuoraj bátsádallam galggá sosiála aktisasjvuohtan sjaddat

Dán stratesjijja baktu sihtá fylkkaráde alodit Nordlánda sebrudagáv aktisasj rahtjamij váj nuora e bátsádalá. Mijá nuora li Nordlánda ájnnasamos ressurssa ja dárbahip juohkka avtav.

Ienemus máná ja nuora soapptsu Nordlándan. Fylkkavarresvuodaguoradallam vuoset ienemusájn manná buoragit iellemin. Valla gå ajtu le navti ahte 7000 nuora badjel 16 jage Nordlándan gejn ælla bargo, åhpadus ja åhpadibme, de la miján barggo dahkat. Fylkkasuohkan la viek ålov dahkam maŋemus jagijt váj ienebu galggi joarkkaskåvlåv tjadádit. Riekta guovlluj lip mannamin, valla ajtu ep la dudálattja gå 21 % gájka oahppijs gudi joarkkaskåvllåj álggin jagen 2014 ælla oahppomáhtudahkaj jali fáhkagirjijn ållim.

Diehtep árrat barggát le ájnas váj nuora e galga bátsádallat. Galggap åvddåjuolgij nanna tjuodtjot-ij aktak mánná jali nuorra Nordlándan galga dåbddåt ij la sebrudahtedum ållesjattukiellema guovlluj váttsedijn. Dat la vájvve dan nuorraj ja gájbbet ienep ressursajt divudit gå hieredit. Stratesjijjabargon la fylkkaráde gåhttjum nuorajt birrasijs majn la alep vádá bátsádallat oassálastátjit referánssajuohkusij stratesjijja bargguj ja tjadádibmáj. Sijá sáhka le tjielgas: «Njuolgga muohtuj javlli mån lav ietjálágásj» ja «Vásádus juosik gullut la ájnnasamos».

Nuoraj bátsádallama stratesjijjan la ållu tjielgga vuodovuojnno. Bátsádallamav hieredit la sebrudagá duogen ja ij aktugasj nuora duogen.

Sæmmi bále diehtep nuoraj bátsádallama sivá li moatte lágátja, ja tjuolma ja hásstalusá aktij gulluji ja nubbe nuppev nanniji. Danen ij la aktugasj akteran vásstádusá ja tjoavddusa gåktu nuoraj bátsádallamav hieredip. Danen sjaddá ájnas oasse bargos åttjudit buorep ja ienep tjanástahtte aktisasjbargov suohkanij, NAV, Stáhtaháldadiddje, Varresvuohta Nuortta, barggoiellema, kultuvrraiellema ja luojvoj suorge gaskan.

Galggap ådå ednamav sállat, dat sjaddá gájbbedit ålov fylkkasuohkanis, valla aj mijá aktisasjbarggoguojmijs. Bátsádallama bargon galggap aj ietjama barggamvuogijt målssot-ja dan baktu aj nasjonála ævtojt. Aktan galggap barggat váj mijá máná ja nuorra ållessjattuga jåhtelit galggi sjaddat oassen sosiála aktijvuodas.

Tomas Norvoll
Fylkkarádejådediddje

Noere faatoes ektievoete tjuara sosijaale ektievoetine sjïdtedh

Fylhkenraerie sæjhta daan strategijen tjïrrh Nordlaanten seabradahkem ektie barkose mobiliseeredh juktie noere faatoes ektievoetem hööptedh. Mijjen noerh leah Nordlaanten vihkielommes vierhtie jïh mijjieh gaajhkesidie daarpesjibie.

Doh jeenjemes maanah jïh noerh hijven utnieh Nordlaantesne. Fylhkenhealsoegoerehtimmie vuesehte doh ellen jeenjemes jolle jieledekvaliteetem dååjroeh. Men gosse læjhkan 7000 noerh bijjelen 16 jaepieh Nordlaantesne mah leah barkoen, ööhpehtimmien jïh lierehtimmien ålkolen, dellie tjoerebe maam akt dejnie darjodh. Fylhkentjïelte lea gellie råajvarimmieh dorjeme juktie tjïrrehtimmiem jåarhkeskuvlesne lissiehtidh doh minngemes jaepieh. Mijjieh reaktoe geajnosne, men ibie maehtieh jiehtedh mijjieh madtjele gosse 21 % gaajhkijste noerijste mah jåarhkeskuvlem eelkin 2014, eah leah studijemaahtoem jallh faageprieviem åådtjeme.

Mijjieh daejrebe aareh viehkie lea vihkele juktie noere faatoes ektievoetem hööptedh. Edtjebe stïeresne årrodh åvtelhbodti – mijjen ulmie lea ij naan maanah jïh noerh Nordlaantesne edtjh dååjresem utnedh ij feerhmeldihkie årrodh geajnosne geerve jieleden vööste. Dïhte fïereguhtem noerem eerjie jïh vielie vierhtieh daerpies gosse tjuara dåvvodh sijjeste hööptedh. Barkosne strategijine fylhkenraerie lea noerh byjresijstie bööredamme mej lissiehtamme vaahra faatoes ektievoetem utnedh, meatan årrodh referaansedåehkesne barkose strategijine jïh tjïrrehtimmine strategijeste. Dïjre debpede lea tjyölkehke: «Datne åadtjoeh rïekte ååredæjjese govledh datne leah jeatjahlaakan» jïh «Ektiedimmiem dååjredh lea vihkielommes».

Strategije noere faatoes ektievoeten vööste aktem eevre tjïelke maadthvuajnoem åtna. Faatoes ektievoetem hööptedh lea seabradahken dïedte jïh ij akte laavenjasse fïereguhtese oktegh.

Seamma tïjjen daejrebe noere faatoes ektievoeten fåantoeh leah geerve jïh gellielaaketje, jïh dåeriesmoerh jïh haestemh leah vïedteldihkie jïh sinsitniem veaksahkåbpoe darjoeh. Dan gaavhtan ij leah akte oktegimse aktööre mij vaestiedasside jïh raeride åtna juktie noere faatoes ektievoetem hööptedh. Dan åvteste vihkele bielie barkoste sjædta buerebe jïh vielie åeliedihks laavenjostoem buektiehtidh tjïeltigujmie, NAV, Staatehaaltoje, Healsoe Noerhte, barkoejielede, kultuvrejielede jïh jïjtjevyljehkevoete.

Mijjieh edtjebe stoerre jïh orre barkoem darjodh, mij sæjhta jïjnjem krïevedh fylhkentjïelteste, men aaj mijjen laavenjostoeguejmijste. Barkosne faatoes ektievoeten vööste edtjebe jïjtjene praksisem haestedh – jïh dan tjïrrh aaj nasjonaale mierieeaktoeh. Ektesne edtjebe barkedh guktie mijjien maanah jïh noere geerve almetjh varke bieline sjidtieh sosijaale ektievoeteste.

Tomas Norvoll
Fylhkenraerieåvtehke

Hovedmål

Nordland har plass til og behov for alle.

Våre unge skal kjenne på tilhørighet og ha mulighet for å delta i samfunnet ut fra egne forutsetninger.

Delmål 1

Barn og unge skal ha gode oppvekstsvilkår i hele Nordland.

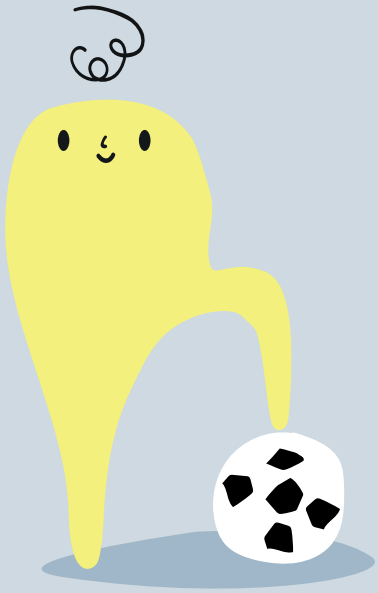

Føringer for det videre arbeidet:

Foresatte, familie og slekt er de viktigste voksne for barn og unge.

Bygge laget rundt barn og unge.

- Barnehager og skole som inkluderer alle: Forebygge mobbing, tilrettelegging, relasjoner, barnevern.
- Fritidsaktiviteter: Alle skal ha mulighet til å delta. Lavterskeltilbud.
- Frivillige organisasjoner: Synliggjøre og tilby kompetanse for å inkludere.
- Kultur som inkluderingsarena.

Sosiale møteplasser.

- Bruke den infrastrukturen vi har: Biblioteker, skoler og andre offentlige bygg.
- Stedsutvikling: Uformelle møteplasser –gjerne på tvers av generasjoner, torg, parker, aktivitetsanlegg.
- Mobilitet/tilgjengelighet: Trafikksikkerhet og kollektivtilbud for unge som bor utenfor kommunesentret.
- Digitale møteplasser.

Ivareta barn og unge med minoritetsbakgrunn.

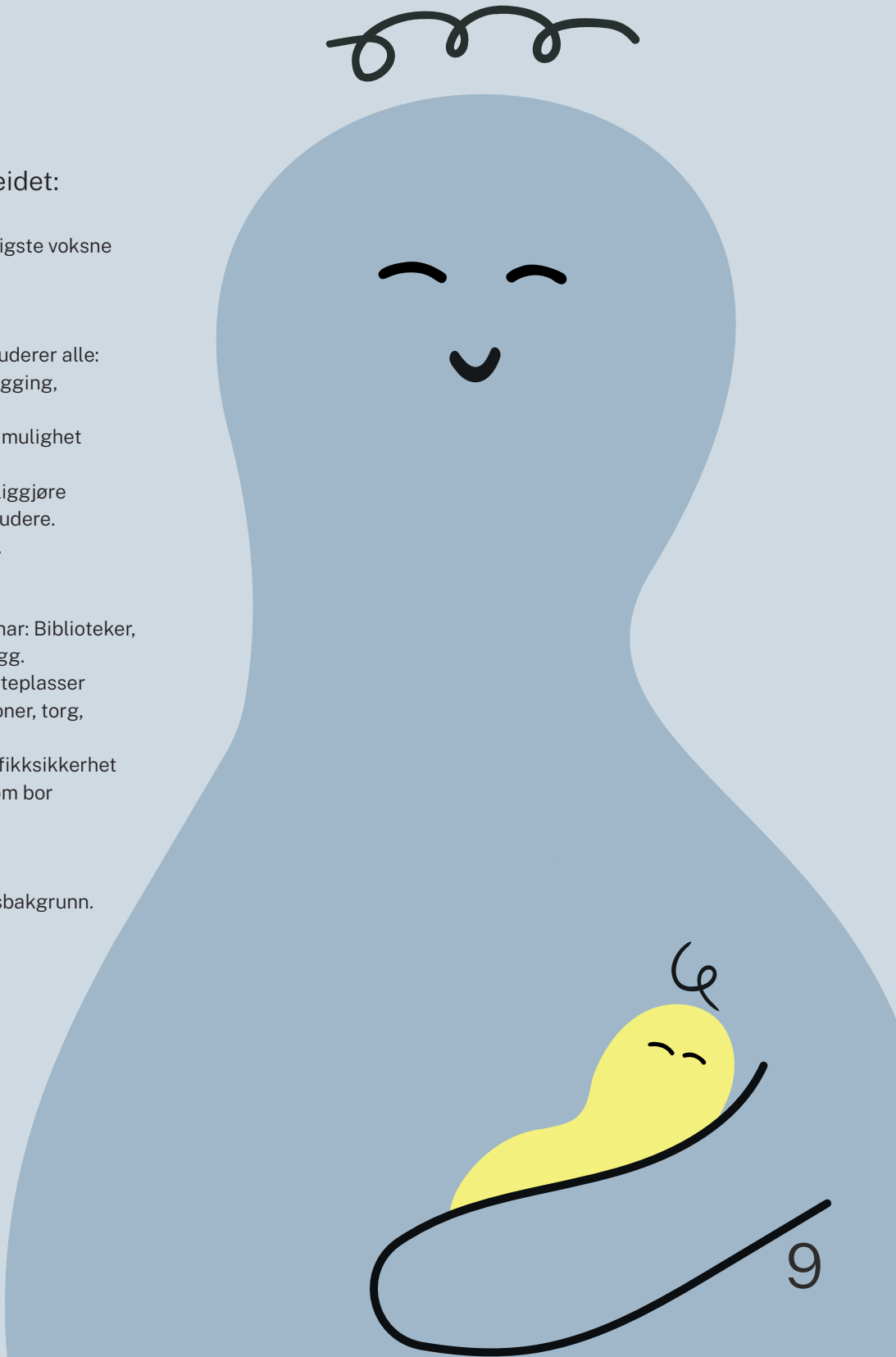

Delmål 2

Unge i Nordland skal møte helhetlige og samordnede tjenester der de er.

Føringer for det videre arbeidet:

Helse er en viktig faktor for å kunne gjennomføre skole og delta i arbeidslivet.

- Forpliktende samarbeid i og mellom skole, kommunehelsetjeneste, spesialisthelsetjeneste, NAV og andre instanser – bygge relasjoner og formelle strukturer for samarbeid og tidlig innsats.
- Tidlig innsats og tilbud nær eleven – helst på skolen.

Gode overganger fra barnehage til og med videregående skole. Strukturerte og formaliserte prosesser, også når det gjelder informasjonsdeling. Foresatte er en viktig målgruppe i tillegg til eleven. Overgangsarbeidet bør være på flere nivå: Universelle og målrettede individuelle tiltak.

Forebygge frafall fra videregående opplæring.

- Tidlig innsats – overgangsarbeidet fra ungdomsskolen er første milepæl i det forebyggende arbeidet.
- Alternativer for de som ikke kan følge det ordinære løpet.
- Fange opp fravær underveis blant elever og lærlinger.

Gi alle unge voksne mulighet til å fullføre videregående opplæring. Tilpasse undervisningsopplegg og støttefunksjoner til den enkeltes forutsetninger.

Styrke og formalisere samarbeid mellom skole, arbeidsliv og NAV – og ved behov spesialisthelsetjenesten – for å lette overgangen fra skole til arbeid.

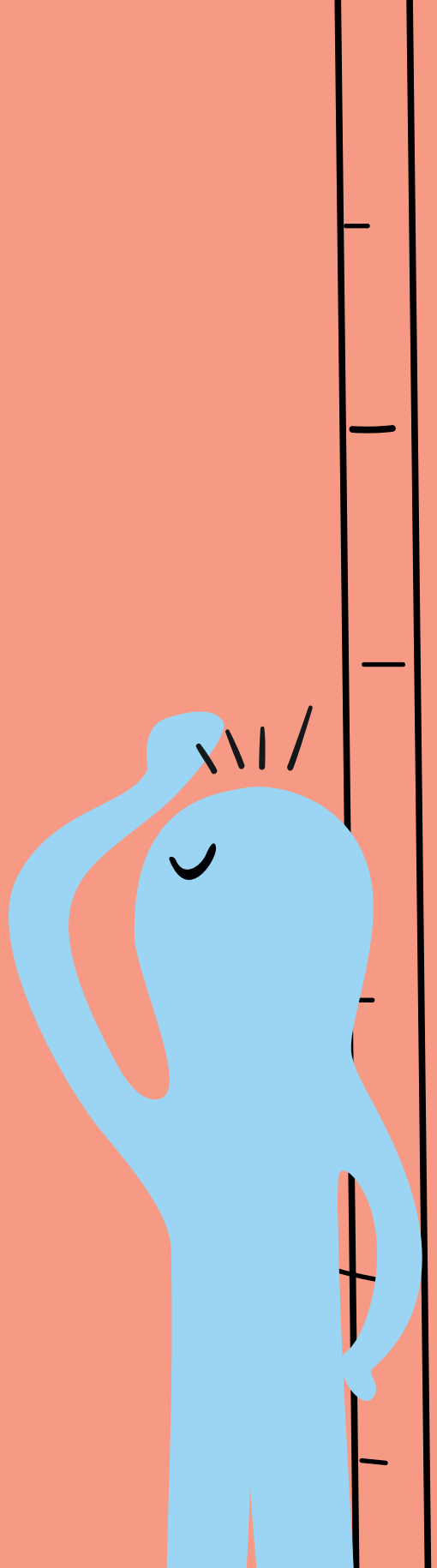

Delmål 3

Samiske unge skal kunne delta i samfunnet på egne kulturelle og språklige premisser.

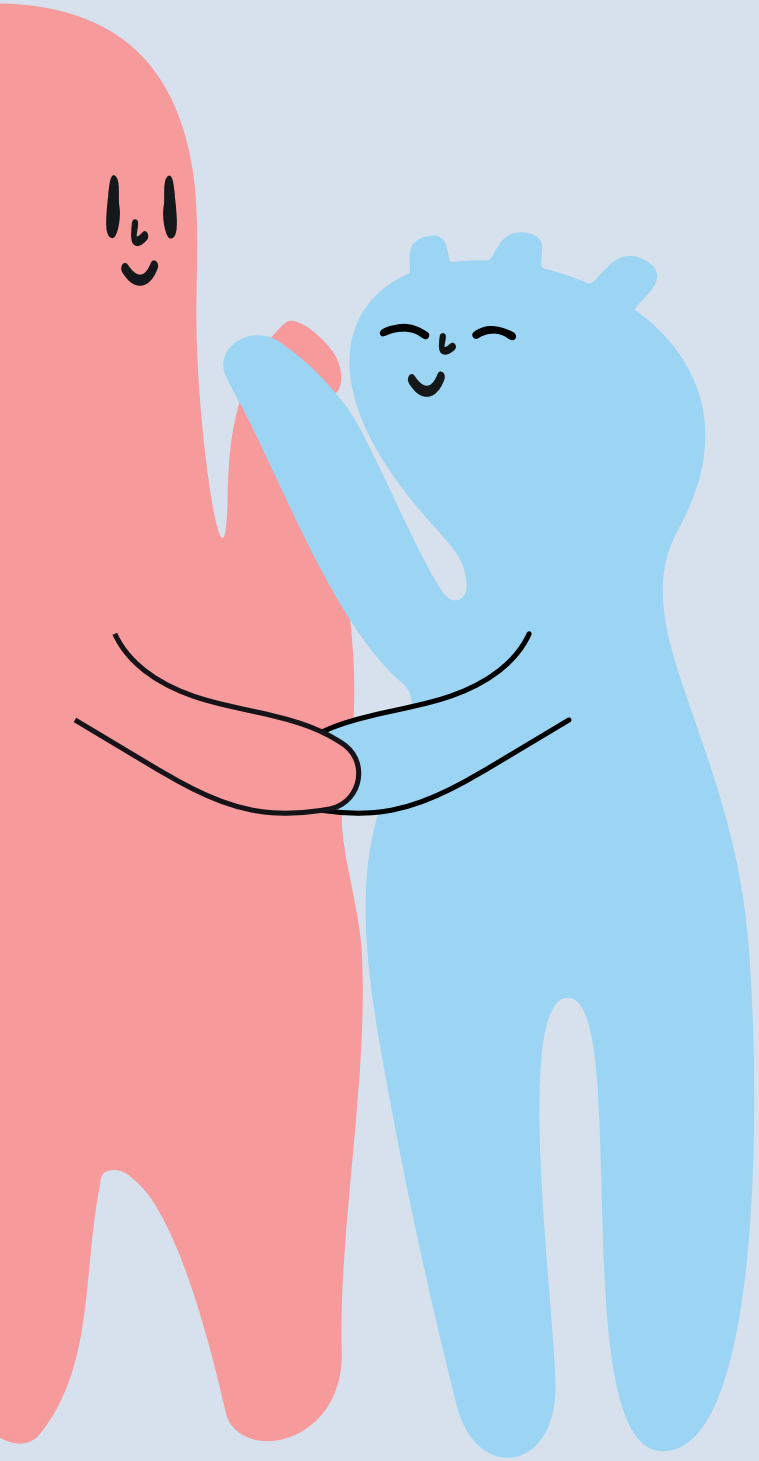

Føringer for det videre arbeidet:

Å beherske de samiske språkene er den viktigste inngangen til samisk identitet og kultur.

- Heve statusen for de samiske språkene – samisk og norsk er likeverdige språk i Norge.
- Organisere språkopplæringen i grunnskolen og videregående opplæring mer hensiktsmessig for elever som tar samiske språk.
- Alle elever i Nordland bør få tilbud om undervisning på samiske språk som en viktig del av å forstå nordlandssamfunnet og vår felles kultur.

Samarbeid mellom skole, kommunehelsetjeneste og spesialisthelsetjeneste for å bedre helse blant samiske barn og unge.

Forebygge hets og mobbing gjennom at alle barn og unge i Nordland får bedre kunnskap om samisk språk og kultur.

Delmål 4

Barn og unge voksne med funksjons-nedsettelse skal ha like muligheter til utdanning, arbeid og deltakelse.

Føringer for det videre arbeidet:

Kommunene i Nordland, fylkeskommunen og spesialisthelsetjenesten må samarbeide om et planlagt løp i videregående opplæring for elever med funksjonsnedsettelser. Dette arbeidet må starte fra 1. trinn i barneskolen.

Barn og unge må få nødvendig tilrettelegging for å kunne delta i samfunnslivet og inneha offentlige verv.

Unge voksne med funksjonsnedsettelser skal ha tilbud om tilrettelagt arbeid enten i det ordinære arbeidslivet eller varig tilrettelagte arbeidsplasser.

Kunnskapsgrunnlaget

Strategien er forankret i FNs bærekraftsmål og dens mål om «leaving no-one behind» eller «å ikke etterlate seg noen». Strategien vil i første rekke bidra til sosial bærekraft, der økonomisk og miljømessig bærekraft er virkemidler og forutsetninger for å få til en sosial, bærekraftig samfunnsutvikling. Varige, grunnleggende endringer der det også stilles spørsmål ved forutsetningene og strukturene som skaper utfordringene, vil være nødvendige. En strategi forankret i FNs bærekraftsmål og målet om at ingen blir forlatt, vil skape behov for radikale systemendringer.

Overordnet retter strategien seg mot unge mellom 0–29 år. For å spisse strategien er hovedfokus rettet mot personer mellom 12 og 25 år. Dette er både et aldersspenn der individet gjennomgår fysisk og psykisk utvikling, men også en livsfase der identitet og dannelse er sentrale prosesser. I løpet av ungdomstiden utvikles den unge til samfunnsborger og samfunnsdeltaker. Årene fra 12 til 25 år er viktige, formative år for resten av livet, som favner overgangene fra barneskole via ungdomsskole og videregående opplæring til studier og /eller arbeidsliv. Det er i disse årene at samfunnets forventninger til den enkelte blir større. Forventninger som kan karakteriseres som en rettlinjet utvikling – fra barnehage, til skole, utdanning og arbeidsliv. Og innbakt i dette, også en utvikling fra barnets avhengighet via ungdomstidens løsrivelse til voksenlivets etablering med familie. Veldig mange unge lever opp til denne forventningen og de aller fleste unge har gode og trygge liv. De vokser opp under trygge familieforhold, har venner, driver med fritidsaktiviteter, går på skole, tar utdannelse og beveger seg relativt uanstrengt fra barne-og ungdomslivet inn i voksenlivet.

Det er i Norge som i mange andre vestlige land, en forventning om at unge skal ta utdannelse. Utdannelse ut over grunnskolen sees som et sentralt premiss for arbeidslivsdeltakelse og selvstendige liv. Et arbeidmarked i endring, der det stilles stadig høyere krav til kompetanse, underbygger dette. Selv om videregående opplæring fremdeles er et frivillig valg, er de reelle alternative valgmulighetene for unge begrensede. Videregående kan derfor oppfattes som noe alle må igjennom og nesten alle unge (97-98 prosent) som går ut av grunnskolen, fortsetter i videregående opplæring. Samtidig er det en ikke ubetydelig del av unge som opplever et utenforskap hvor de føler at de ikke kan leve opp til samfunnets forventninger.

Nordiske beregninger viser at omkring 6–12 prosent av hvert årskull står i fare for å havne i langvarig utenforskap. Det vil si utenfor utdannelse og arbeid, og med utfordringer med å delta i hverdagslivets og samfunnets fellesskap. Dette er unge som har avbrutt utdannelsesforløp, som sliter med å komme seg i arbeid og som ofte har sammensatte problemer relatert til rus, psykiske og sosiale problemer (Wulf-Andersen, Follesø & Olsen, 2016). Konsekvensene for unge som ender i langvarig utenforskap er alvorlige både for den unge selv og samfunnet generelt. Utenforskap påvirker den enkelte negativt i form av dårligere sosiale, økonomiske og helsemessige levekår og koster samfunnet penger i form av tapte inntekter, trygdeutgifter og ressursbruk i velferds- og helsetjenester.

«Utenforskap» er et av mange begreper som brukes om personer som på ulike måter står utenfor fellesskap og sentrale samfunnsinstitusjoner.

«Utenforskap» er et av mange begreper som brukes om personer som på ulike måter står utenfor fellesskap og sentrale samfunnsinstitusjoner. Andre brukte begreper er for eksempel «i risiko» og «NEETs»[1]. Til dels går bruken av ulike begreper i bølger, men begrepene har også noe ulik betydning. Mens noen begreper særlig vil peke på trekk og utfordringer på individnivå, vil andre legge mer vekt på strukturelle forhold ved samfunnet.

Begrepet «utenforskap» åpner opp for å ta utgangspunkt i de unges egne erfaringer i konkrete sammenhenger (Wulf-Andersen et al., 2016) Strategien vil derfor forstå utenforskap som mer enn at unge står utenfor samfunnsinstitusjoner som skole, utdannelse og arbeid. Utenforskap kan også være å stå utenfor samfunnets felleskap som sivilsamfunn, venner, nettverk og familie. Det er ikke strategiens oppgave å definere hva som er «innenfor» og hva som er «utenfor». Snarere vil strategien peke på områder som både forskning og erfaringsbasert kunnskap viser å være sentrale faktorer for å forebygge utenforskap.

[1] For å fange opp og klassifisere unge som verken er i arbeid eller under utdannelse brukes betegnelsen 'NEET' i økt grad. NEET er et akronym for "Not in Education, Employment or Training" og refererer til en person som er arbeidsledig og som ikke er under utdannelse. NEET-begrepet har sin opprinnelse i Storbritannia på 90-tallet og er siden 2008 blitt brukt av OECD få å beskrive og sammenligne omfanget og situasjonen for unge som står i utkanten av arbeidsmarkedet. Det varierer hvilken aldersgruppe ulike land inkluderer i NEET-kategorien. OECD opererer med unge i aldersgruppen 15 – 29 år. (OECD, 2019)

Strategien relatert til andre strategier i fylkeskommunen og til nasjonale satsninger

Både regionalt og nasjonalt er det en rekke reformer, satsninger og politiske dokumenter som denne strategien, i større eller mindre grad, relaterer seg til. På flere av samfunnsområdene som strategien berører, skjer det endringer som vil ha innvirkning på strategien og handlingsplanene. Vi vil her nevne noen av de initiativene som nylig er satt i gang eller som vil realiseres i nær fremtid.

Regionalt er strategien forankret i

Et bærekraftig Nordland – Planstrategi for samarbeid og grønn omstilling 2021–2024
(Nfk, 2021)

Planstrategien redegjør for regionale utviklingstrekk, fastsetter langsiktige samfunnsmål og prioriterer hvilke spørsmål nordlandssamfunnet skal behandle videre i regional planlegging. Som en følge av planstrategien er det i 2021 satt i gang et arbeid for en regional plan for sosial bærekraft og livskraftige lokalsamfunn. Regional plan for folkehelse vil erstattes av Regional plan for sosial bærekraft og livskraftige lokalsamfunn når denne er vedtatt. Videre er det planlagt at det i løpet av 2022/2023 vil startes opp arbeid med en regional plan for utdanning og kompetanse. Denne vil erstatte dagens kompetansestrategi. Av regionale satsninger har særlig Nordlandsmodellen relevans for strategien. Nordlandsmodellen er Nordland fylkeskommune sin første gjennomføringsstrategi for videregående opplæring der visjonen er at alle som påbegynner videregående opplæring skal gjennomføre videregående opplæring. Sentrale elementer i modellen er målrettet arbeid for å få flere lærlinger, at utdanningstilbudene er i tråd med arbeids- og næringslivets behov og at skolene skal fokusere på nærvær og kvalitet.

På statlig nivå er det flere reformer, satsninger og dokumenter som har relevans. Et eksempel er

BarnUnge21–strategien som har som mål å skape en målrettet, helhetlig og koordinert nasjonal innsats for forskning, utvikling og innovasjon for utsatte barn og unge.
(BarnUnge21, u.å).

Strategien skal bidra til en helhetlig tilnærming til utsatte barn og unge gjennom å koble myndigheter, tjenester, brukere, frivillig sektor, forskningsmiljøer og høyere utdanning nærmere sammen. Strategien foreslår et kunnskapsløft gjennom etablering av et stort og langsiktig forskningsprogram.

En melding til Stortinget som også er opptatt av helhetlige-tjenester er Meld. St. 25 (2020–2021)

Likeverdsreformen.

Målet med likeverdsreformen er at barn og familier med barn som har behov for sammensatte tjenester, skal oppleve et samfunn som stiller opp, og som gir alle mulighet til personlig utvikling, deltakelse og livsutfoldelse.

Innenfor skole og utdanning berører blant annet Meld. St. 6 (2019–2020)

Tett på – tidlig innsats og inkluderende fellesskap i barnehage, skole og SFO

og Meld. St. 21 (2020–2021)

Fullføringsreformen – med åpne dører til verden og fremtiden

strategiens virkeområde. Oppfølgingstjenestens forebyggende rolle er blant momentene som trekkes opp i sistnevnte, og i tillegg er det foreslått en oppfølgingsplikt for å sikre god overgang mellom grunnskole og videregående opplæring, samt plikt til å følge opp elever med fravær. I tillegg arbeider Kunnskapsdepartementet med en ny opplæringslov som skal erstatte dagens opplæringslov. Det er ventet at denne tidligst er klar i 2023. I arbeidet med den nye loven er det foreslått at den nye loven bedre skal ivareta behovene til elevene i opplæringen ved å legge vekt på elevens beste, medvirkning og brukervennlighet. Loven skal skrives i et språk som er tilgjengelig og ha en tydelig ansvarsplassering med vekt på kommune og fylkeskommune (Utdanningsdirektoratet, 2021).

Også endringene i Statped vil ha påvirkning på kommunenes arbeid med barn og unge med behov for tilrettelegging. Med endringene får Statped et mer spisset mandat, og kommuner, fylkeskommuner og private barnehage- og skoleeiere et større ansvar. I forbindelse med endringene er det igangsatt et kompetanseløft rettet mot kommuner og fylkeskommuner for å styrke den spesialpedagogiske kompetansen blant alle de som jobber rundt eleven. Kompetanseløftet er kalt

Laget rundt eleven

(Statped, 2021).

Innen barnevern vil barnevernsreformen som innføres fra 2022, særlig påvirke kommunenes ansvar overfor utsatte barn og unge. Reformen som også kalles en oppvekstreform, har som mål å styrke kommunenes arbeid med tidlig innsats og forebygging, sikre at hjelpen som tilbys er bedre tilpasset barn og familiers behov, styrke rettsikkerheten og bedre effektiviteten i ressursbruken og oppgaveløsningen i barnevernet. Strategien skal bidra til en helhetlig tilnærming til utsatte barn og unge gjennom å koble myndigheter, tjenester, brukere, frivillig sektor, forskningsmiljøer og høyere utdanning nærmere sammen (Bufdir, u.å).

Innenfor helse vil for eksempel opprettelsen av helsefellesskap være relevant. Helsefellesskap er en avtale mellom statlig og kommunalt nivå som skal få sykehusene og kommunene til å samarbeide bedre om pasientene. Særlig skal de mest sårbare pasientene prioriteres. Barn og unge er en av de prioriterte pasientgruppene i helsefellesskapene (Helsefellesskap, u.å).

På kommunalt nivå berører KS strategien med sin satsning på

Partnerskap for radikal innovasjon (PRI).

Ungt utenforskap er et av områdene som KS har valgt å konsentrere seg om når de inviterer til partnerskap på tvers av tradisjonelle skillelinjer for å finne bærekraftige løsninger som tjener fellesskapet (KS, 2020).

De reformene, satsningene og føringene som er nevnt her er bare eksempler på noe av det som vil virke inn på strategien. I tillegg til å ha blikk for hvordan hver og én av disse vil påvirke, er det også viktig å se og ta hensyn til hvordan de samspiller. Blant annet er det en rekke av de statlige initiativene som overfører ansvar fra statlige/nasjonale organer til kommunene. Barnevernsreformen og endringer i Statped er eksempler på dette. Spørsmålet er hvordan dette utfordrer kommunene, og kanskje særlig de mindre kommunenes kapasitet til å følge opp hvert enkelt initiativ, og da også strategien mot ungt utenforskap.

Risikofaktorer for ungt utenforskap

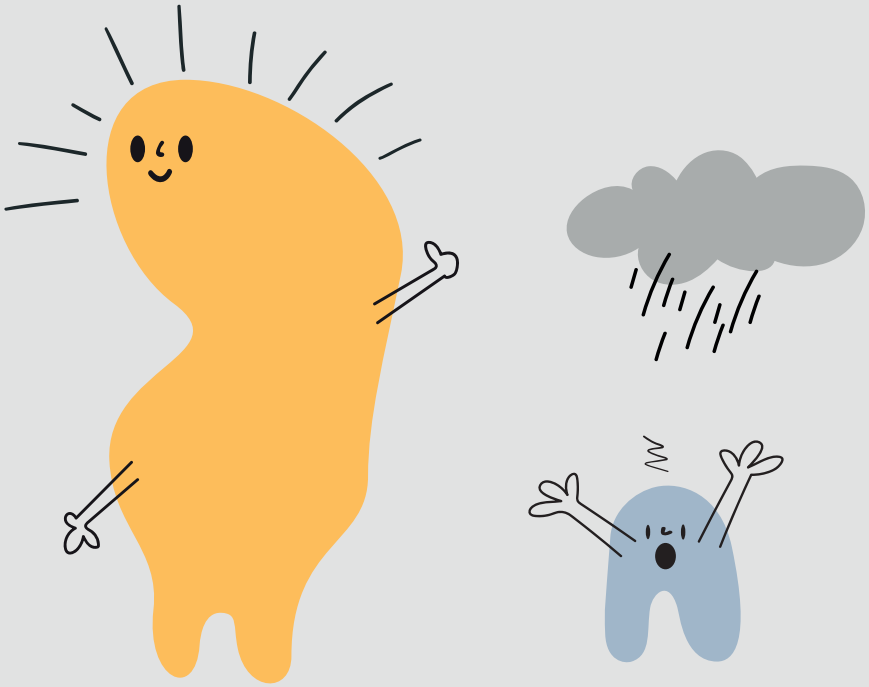

Til tross for at vi i Norge har godt utbygde velferdsordninger, er det strukturelle mønstre som gjør at svak tilknytning til samfunnet og utenforskap går i arv. Det er derfor ikke tilfeldig hvem som faller utenfor, samtidig som det heller ikke er mulig på individnivå å forutsi hvem som vil oppleve å stå utenfor. Strategiens mål er å bidra til å styrke samfunnsinstitusjonene og jobbe for avbøtende tiltak for å bekjempe at unge faller utenfor nordlandssamfunnet.

Risikofaktorer som øker sannsynligheten for at unge havner utenfor utdanning og arbeidsliv er mangfoldige og sammensatte. Årsakene finnes både på samfunnsnivå, institusjonsnivå og individnivå. På **samfunnsnivå** har etterspørselen etter arbeidskraft direkte innvirkning på ledighetsnivået blant unge i samfunnet. I perioder med høykonjunktur blir flere unge med få eller ingen formelle kvalifikasjoner sysselsatt i arbeidslivet, enn i perioder med lavkonjunktur. Dermed er det lettere for unge med begrenset kompetansegivende utdanning å få adgang til arbeidslivet i perioder med økonomisk vekst (Halvorsen & Hvinden, 2018).

Forhold som påvirker andelen unge i utenforskap:

- Etterspørselen etter arbeidskraft
- Organiseringen av utdanningsforløp
- Sosiale og økonomiske forhold
- Sosial utestengning

På **institusjonsnivå** er organiseringen av utdanningsforløp særlig viktig når det gjelder unge som står i fare for ikke å fullføre utdanning. Overgangen fra ungdomsskole til videregående skole trekkes frem som kritisk for unge med behov for ekstra oppfølgning og tilrettelegging (Anvik & Waldahl, 2016; Lo, Anvik, & Olsen, 2016). Dårlig koordinering mellom ungdomsskolen og videregående skole, samt utilstrekkelig samarbeid mellom utdanningsinstitusjonene og velferds- og helsetjenestene forårsaker økt risiko for frafall blant de mest utsatte gruppene av unge. Studier påpeker at det ofte er i disse overgangene det oppstår brudd i tjenestekjeden, da det sektordelte velferdssystemet ikke automatisk følger den enkelte. Den støtten som en ungdom med sammensatte problemer fikk i grunnskolen, blir ikke nødvendigvis videreført i videregående opplæring. Forskning på området viser tydelig at unge som ikke fullfører videregående opplæring, har vansker med å få en stabil tilknytning til arbeidsmarkedet (Follesø, 2011; Hyggen, Kolouh-Söderlund, Olsen & Tägtström, 2018).

På **individnivå** har sosiale og økonomiske forhold stor innflytelse på om et ungt menneske havner utenfor utdanning og arbeidsliv. Unge med foreldre med dårlig økonomi og eller lavt utdanningsnivå, som har innvandret til Norge eller vært under barnevernet, har økt risiko for å droppe ut av videregående opplæring. For eksempel viser tall fra SSB at utdanningsnivå til foreldre påvirker om barn fullfører videregående opplæring eller ikke. Blant barn med foreldre med høyere utdanning gjennomfører 90,3 prosent studieforberedende før fylte 24 år og 82,2 prosent fullfører yrkesfag (SSB, 2021a). For barn med foreldre uten høyere utdanning er tallene henholdsvis 77,2 prosent og 66,1 prosent. Unge innvandrere har lavere sannsynlighet for å gjennomføre videregående opplæring enn jevnaldrende med norske foreldre (63 prosent fullfører), samtidig gjennomfører norskfødte med innvandrerforeldre nesten i like stor grad som den øvrige befolkningen (SSB, 2021b). Ungdom som har eller har hatt tiltak fra barnevernet fullfører i mindre grad videregående opplæring enn unge uten barnevernstiltak, eller de bruker lenger tid. 46 prosent av ungdommene som har mottatt tiltak fra barnevernet fullfører videregående opplæring på normert eller utvidet tid (Bufdir, 2021).

Sosial utestengning i form av mobbing og trakassering er også viktige risikofaktorer som øker sannsyligheten for at unge faller ut av utdanningsforløp, og senere får en ustabil tilknytting til arbeidslivet (Hyggen, 2015). Høyt fravær, dårlige karakterer og ensomhet øker også risikoen for å droppe ut av videregående opplæring (Frostad, Pijl & Mjaavatn, 2015). En svensk undersøkelse av unge som ikke har fullført videregående opplæring finner at mobbing er den fremste årsaken til å droppe ut (Kolouh -Söderlund,2013).

Undersøkelser om ensomhet finner at unge med manglende arbeidslivsdeltakelse oftere er ensomme sammenlignet med andre (Thorsen og Clausen 2009).

Helhetlige tjenester

Årsakene til at unge havner utenfor utdanning og arbeidsliv er sjeldent begrenset til ett forhold i de unges liv. Ofte er årsakene sammensatte og sammenhengende. For eksempel har psykisk uhelse hos ungdom ofte sammenheng med diffuse fysiske smerter, sosiale fenomener som for eksempel ekskludering, mobbing, ensomhet, problemer i hjemmet og bruk av rusmidler (Anvik & Gustavsen, 2012; Olsen & Tägtström, 2013; Wulf-Andersen et al., 2016). Det betyr at de unges problemer er komplekse og at ulike utfordringer henger sammen og forsterker hverandre. Dermed har ungdommer som står utenfor utdannelses løp eller arbeidsmarkedet i lengre perioder ofte behov for støtte, hjelp og omsorg fra ulike deler og sektorer av velferdsapparatet samtidig (Frøyland & Fossestøl, 2014; Myklebø, 2012; Norvoll, 2011).

Forskningen på dette feltet påpeker at omfanget av tjenester som er rettet mot unge med sammensatte problemer er omfattende, og at disse unge kommer i kontakt med et stort antall institusjoner, tjenester og aktører (Anvik et al., 2019; Lo, Anvik & Olsen, 2016; Olesen, 2018b). I forlengelse av dette viser studier at velferdsapparatets fragmenterte oppbygning vanskeliggjør tilpasning av tjenester og innsatser til den enkelte unge. Hver tjeneste utfører, kort sagt, kun de oppgavene den har mandat til å levere (Frøyland & Fossestøl, 2014). Hvordan den unges problemstilling defineres og forvaltes, er avhengig av kompetanse og kapasitet i de tjenester hen møtes av. (Olesen, 2018a; Ose, Mordal & Mandal, 2014; Rambøll, 2012; Schafft, 2009).

Særlig skillet mellom primær-og spesialisthelsetjenester og skillet mellom ungdoms- og voksentjenester trekkes frem som problematiske, da disse overgangene vanskeliggjør et helhetsperspektiv som sikrer en stabil oppfølgning og kontinuitet i tjenesteleveransen. Dermed gis tjenester i stor grad i forhold til spesifikke aspekter ved den enkelte person, og ikke ut fra et helhetsperspektiv. Mye tyder på at individuelle personers spesifikke situasjon er for kompleks å håndtere for velferdsbyråkratiet (Johansson, 2007; Vike, 2017). I tillegg viser forskning at bedre samarbeid, kommunikasjon og koordinering mellom ulike tjenester og sektorer er nødvendig, hvis velferdsapparatet vil levere helhetlige og tilpassede tjenester til unge med sammensatte utfordringer (Anvik & Gustavsen, 2012; Anvik, Gustavsen & Wrede-Jäntti, 2016; Follesø, Halås & Anvik, 2016; Ose et al., 2014). Komplekse behov og problemstillinger krever komplekse og fleksible velferds-og helsetjenester.

Et annet punkt, som forskningen fremhever som viktig når det gjelder unge med sammensatte problemer, er muligheten for å skape tjenesterelasjoner som frembringer en tett og personlig relasjon mellom førstelinje profesjonelle og unge i utsatte livssituasjoner (Follesø, Halås og Anvik, 2016; Follesø, 2011). Denne forskningen viser at både ansatte og de unge selv fremhever at tette og personlige relasjoner er helt sentralt for hvordan de unges møte med hjelpeapparatet foregår. Unge som har kontakt med mange ulike profesjonelle anser anerkjennelse, tillit, oppmerksomhet, tålmodighet og personlig omsorg som viktig for at de unge skal bli motivert til å jobbe med seg selv og sin livssituasjon.

For unge har det stor betydning å bli møtt av førstelinje ansatte som de opplever å være genuint interessert i å hjelpe dem.

Mange unge forteller at det har stor betydning å bli møtt av et menneske og ikke et system (Follesø et al., 2016; Olesen, 2018b). Kort sagt har det for unge stor betydning å bli møtt av førstelinje ansatte som oppleves å være genuint interessert i å hjelpe dem (Backe-Hansen, 2014; Follesø et al., 2016; Frøyland & Fossestøl, 2014).

I forlengelse av dette viser omfattende forskning at tjenester som møter de utsatte unge på deres premisser og tilbyr tiltak som er tilpasset deres livsomstendigheter, blir positivt oppfattet av dem (Halvorsen, Hansen & Tägström, 2012). Det kan være tjenester som er samlokaliserte, som har alternative åpningstider, som driver med brukerstyrte aktiviteter, som tilbyr alternative behandlingsformer og som finnes i de unges lokalmiljø (Andreassen, 2016; Järvinen, 2016). Samtidig viser forskningen at det finnes en rekke barrierer som vanskeliggjør brukermedvirkning. F.eks. fremheves det at uoverensstemmelse mellom de profesjonelles og de unges forståelse av hva som er utfordringene, vanskeliggjør at den unge blir hørt (Anvik & Eide, 2011; Järvinen, 2016). I forlengelse av dette foreligger det forskning som peker på at mange unge ikke opplever en reell innflytelse i møtet med tjenester og innsatser, selv om det lenge har vært et sentralt satsningsområde fra tjenestenes side (Askheim, 2012; Rambøll, 2012).

Status i Nordland

Overordnet bilde

I aldersgruppen 18-29 år viser beregninger at 6500 personer i Nordland ikke er i arbeid, utdanning eller yrkespraksis (NEET). Dette utgjør 14 prosent av alle personer i aldersgruppen. Dette er høyere enn nordiske studier som anslår at mellom 6-12 prosent av et ungdomskull vil stå utenfor samfunnet (Stein et al, 2018). Hele 7 av 10 i denne gruppen rapporterer om nedsatt fysisk eller psykisk funksjonsevne, som medfører begrensinger i det daglige liv og som har vart eller vil vare i seks måneder eller mer.

Nordland har en lav andel av befolkningen med høyere utdanning[2], 27,3 prosent mot 34,7 prosent på landsbasis. Bruttoinntekten i Nordland ligger på 92,9 prosent av landsgjennomsnittet. Samtidig er det i Nordland en relativt liten andel av personer med vedvarende lavinntekt med 8,3 prosent. Denne andelen er imidlertid høyere i distriktskommunene i Nordland, og det er blant de yngste at andelen med lavinntekt har økt mest. 14,2 prosent av befolkningen i Nordland mottar uføretrygd mot 10,5 prosent i landet. Andelen uføretrygdede i Nordland er størst i distrikts kommunene med 16,3 prosent (KMD,2021).

Trivsel, sosiale møteplasser og fritidsaktiviteter

Tall fra Ungdataundersøkelsen[3] viser at guttene i 10. klasse og Vg2 i Nordland svarer at de er mer fornøyde med livet her og nå enn jentene når det gjelder helse, lokalmiljøet, skolen og eget utseende. Jentene svarer at de bruker mer tid på lekser, og betydelig flere jenter enn gutter svarer at de vil ta høyere utdanning. Samtidig svarer jenter at de har flere depressive symptomer enn gutter, og flere jenter svarer at de er blitt utsatt for seksuell trakassering. Guttene svarer at de er mer utsatt for vold enn jenter. Sammenliknet med landsgjennomsnittet har flere unge elever i 10. klasse og Vg2 i Nordland svart at de har vært plaget av ensomhet.

Flere unge i Nordland svarer at de ikke tror de vil få et lykkelig liv. Færre ungdommer i Nordland er fornøyd med lokalmiljø og skolen, og færre deltar i organiserte fritidsaktiviteter. De unge er blitt spurt om deres holdning til idrettsanlegg, lokaler for å treffe andre unge på fritida, kulturtilbud og kollektivtilbudet. Ungdom i regionsentrene i Nordland er gjennomgående mer fornøyd med tilbudet enn i distriktskommunene.

[2] Høyere utdanning er her forstått som universitets-og høgskoleutdanning
[3] Ungdata er ungdommenes egen rapportering om hvordan de har det. Siste undersøkelse ble gjennomført i 2019 for elever i 10. klasse og Vg2. Svarprosenten i 10. klasse var 85 prosent og for Vg2 72 prosent. Ungdata gjennomføres av Velferdsforskningsinstituttet NOVA ved OsloMet. https://www.ungdata.no/

Kollektivtilbudet er det som skiller mest. Her mener 50,9 prosent i regionsentrene at tilbudet er bra, mens 31,3 prosent mener det samme i distriktskommunene.

Sosiale medier og spill spiller en sentral rolle i unges liv og er en viktig møteplass og sosial arena for unge. Barn og medieundersøkelsen 2020 viser at 90 prosent av alle 9-18 åringer er på ett eller flere sosiale medier. Nesten alle unge bruker YouTube (95 prosent), deretter følger Snapchat (80 prosent), TikTok (65 prosent), Instagram (65 prosent) og Facebook (ca halvparten). Én av tre 9-18 åringer som bruker Snapchat, TikTok eller Instagram deler innhold på disse plattformene daglig. Ungdata-undersøkelsen viser at ungdomsskoleelever i Nordland bruker mer tid foran skjerm enn ungdom i resten av landet (Medietilsynet, 2020). Over 60 prosent av 10. klassingene i Nordland bruker daglig mer enn to timer på elektroniske spill. Ungdata-undersøkelsen ble også gjennomført i 2013 for Vg2. Den største forskjellen mellom 2013 og 2019 er at betydelig færre svarer at de har vært sammen med venner i 2019. Noe av dette kan skyldes at de sosiale arenaene er flyttet over på digitale plattformer.

Unge selv trekker fram kontakt med venner og det å møte folk med samme interesser som positive sider ved sosiale medier. 86 prosent av 13-18 åringer opplyser at de har mye kontakt med vennene sine i sosiale medier (Medietilsynet, 2020). Her er det små forskjeller mellom kjønn og alder. Andre positive sider ved sosiale medier og spill som de unge trekker frem er læring av språk, kontakt over landegrenser og overskridelser av geografiske avstander. Det siste spiller trolig en viktig rolle for ungdom i distriktene.

Sosiale medier og spill har også sine skyggesider. Dette er blant annet knyttet til sosial isolering, endring av døgnrytme, konsekvenser for skole og arbeidsliv, utvikling av ekkokammer og radikalisering. Utfordringene for samfunnet og voksengenerasjonen er å forstå konsekvensene av den digitale utviklingen der de unge er de ledende, skille mellom ønskede og ikke-ønskede effekter og fungere som veiledere og grensesettere for unge.

Mennesker blir til i de sosiale relasjoner og interaksjoner de inngår i. Sivilsamfunnet spiller her en sentral rolle ved at det legger til rette for samhandling ansikt til ansikt. Sivilsamfunnet åpner for samhandling med andre folk og på andre måter enn det vi får gjennom skole og arbeidsliv. Gjennom aktiv deltakelse i sivilsamfunnet oppstår sosiale nettverk, det bygges tillit mellom folk og det dannes normer for gjensidighet og samarbeid. Særlig frivillige organisasjoner er viktige arenaer i sivilsamfunnet. For unge er deltakelse i organiserte fritidsaktiviteter som idrettslag, korps, speider og kor en viktig kilde til fellesskap, identitet og mestring.

I aldersgruppen 18-29 år viser beregninger at 6 500 personer i Nordland ikke er i arbeid, utdanning eller yrkespraksis.

De fleste unge inngår i mange ulike fellesskap, det være seg skole, idrettslag, venner og familie. Ifølge Ungdata-undersøkelsen er litt over halvparten av 10. klassingene i Nordland med i en fritidsorganisasjon. De fleste er med i en idrettsklubb (58 prosent), mens 17 prosent er med i kulturaktiviteter og 16 prosent med i religiøs forening. Her er det relativt små forskjeller mellom by- og distriktskommuner i Nordland. Det er større forskjell når det gjelder deltakelse i ungdomsklubb. 30 prosent av 10. klassingene i de ti regionsentrene i fylket deltar i ungdomsklubb, mens andelen er 46 prosent i de øvrige kommunene.

Samtidig har ikke alle unge like muligheter til deltakelse, særlig spiller foreldres økonomiske og sosiale bakgrunn en rolle. Unge som kommer fra hjem med høy sosioøkonomisk status har nesten dobbelt så høy sannsynlighet for å delta i organiserte fritidsaktiviteter sammenlignet med unge som kommer fra hjem med lav sosioøkonomisk status (Jacobsen et al, 2021). Foreldrenes bakgrunn har særlig påvirkning på deltakelse i idrett, i kulturaktiviteter som musikkskole og kor, og for regelmessig deltakelse i andre organisasjoner. Motsatsen er deltakelse i fritidsklubber, der ungdom fra hjem med lav sosioøkonomisk status deltar mer regelmessig. Forskjellene i deltakelsesmønstre er mindre avhengig av sosioøkonomisk bakgrunn i distriktskommuner enn i sentrale kommuner.

Figur 1
Gjennomføring i videregående for kull 2014 i Nordland sammenlignet med Norge. (SSB, 2021c)

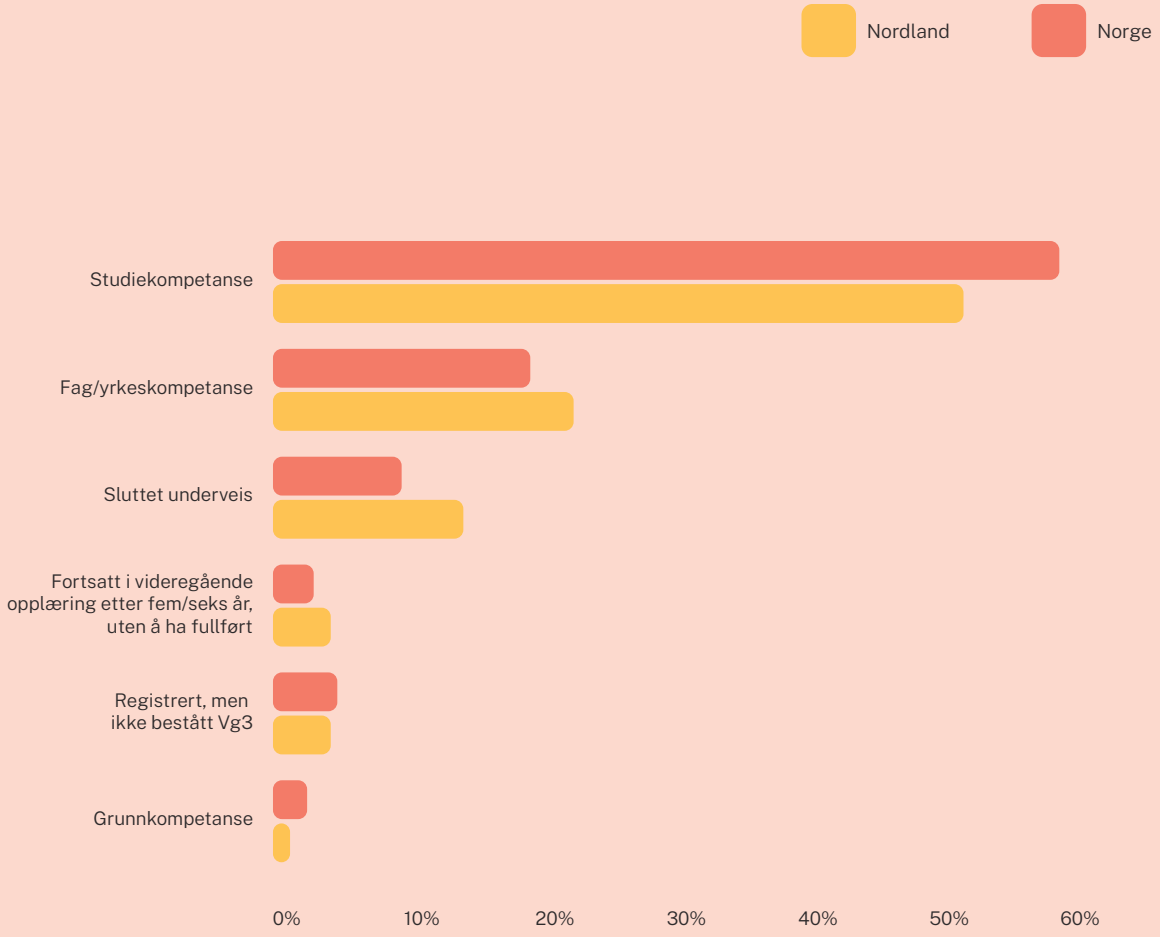

Figur 2
Høyeste utdanningsnivå i befolkningen i aldersgruppen 16 år og eldre i 2020. (SSB, 2021d)

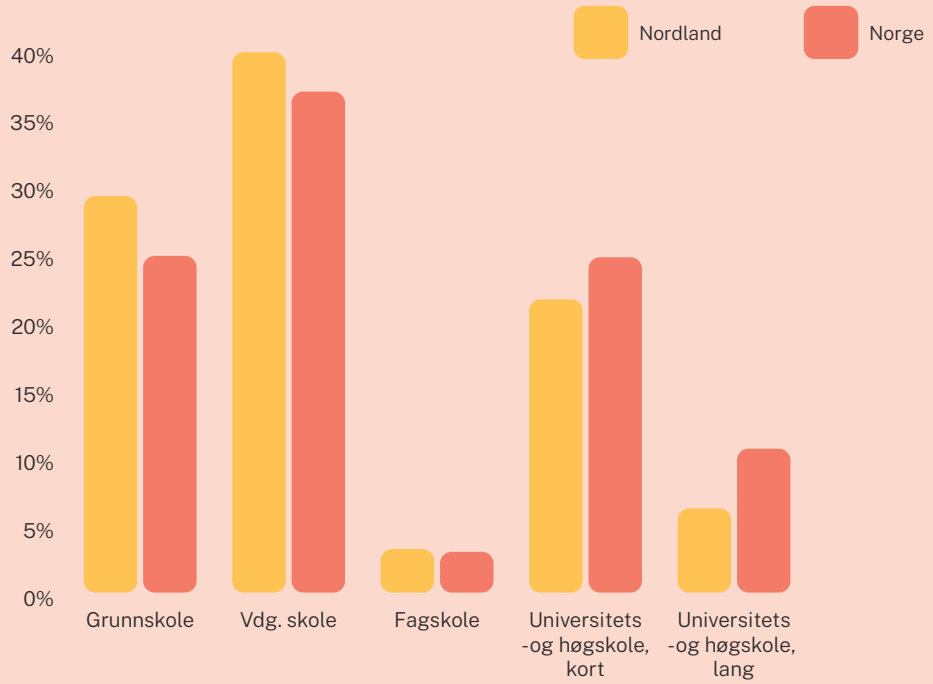

Fullføring av utdanning

Et av de politiske hovedmålene for grunnopplæringen i Norge, er at alle elever og lærlinger skal ha mulighet til å gjennomføre videregående opplæring med kompetanse som gir mulighet for videre studier eller i arbeidslivet. Gjennomføring defineres som å fullføre og bestå alle trinn i et videregående opplæringsløp[4].

Litt over halvparten av kullet som begynte på videregående i 2014 hadde etter fem år fått studiekompetanse i Nordland. Dette er litt lavere enn landsgjennomsnittet. Til gjengjeld hadde noen flere unge i Nordland gjennomført med fag-eller yrkeskompetanse enn i landet som helhet. Når det gjelder de som har avsluttet videregående opplæring underveis, er det generelt færre elever som slutter enn tidligere, både i Nordland og i resten av landet (SSB,2021c)[5], men fortsatt slutter flere i Nordland enn nasjonalt. Det er litt flere gutter enn jenter som slutter underveis (ibid)[6].

[4] Gjennomføring av videregående opplæring har siden innføring av reform 94 blitt målt som andelen elever som har fullført og bestått fem år etter de har startet på videregående. Denne måten å måle resultater på tar ikke nok hensyn til yrkesfaglige studieretninger der normert tid er fire år eller mer og der det også kan ta noe tid å få lærlingeplass. Telletidspunktet for yrkesfag fra og med 2013-kullet måles etter seks år for yrkesfag og fem år for studieforberedende.
[5] Andelen elever som har sluttet underveis i videregående opplæring i Nordland sammenliknet med landsgjennomsnittet. Tall fra SSB.
[6] Gjennomføring i videregående for kull 2014 i Nordland sammenlignet med Norge. Tall fra SSB.

De fleste elevene som ikke gjennomfører videregående opplæring, har foreldre med grunnskole eller videregående skole som høyeste utdanning. Ser en utelukkende på aldersgruppen 19 år, viser tallene for Nordland at flere enn før enten er i opplæring eller har fullført og bestått videregående opplæring (SSB, 2021f)[7].

Høyeste utdanningsnivå for personer over 16 år har endret seg fra 2010 til 2020. Nordland nærmer seg resten av Norge når det gjelder de som kun har fullført grunnskolen, mens forskjellen øker når det gjelder de med fullført videregående utdanning. Utviklingen for personer med kort universitets-og høgskoleutdanning er lik for hele landet og Nordland, mens utviklingen går i retning av at flere tar lang høyere utdanning i resten av landet enn i Nordland.

Statistikk fra SSB viser dermed at Nordland skiller seg ut fra landsgjennomsnittet ved at flere personer i Nordland har grunnskole og videregående skole som sitt høyeste utdanningsnivå. Tilsvarende er det færre i fylket som har universitets-og høgskoleutdanning som sitt høyeste utdanningsnivå.

Når unge velger seg inn på videregående opplæring etter grunnskolen, er det et tydelig kjønnsmønster. To av tre gutter velger yrkesfag, mens jentene fordeler seg jevnt mellom studieforberedende utdanningsprogram og yrkesfaglige studieprogram. Nordland er det fylket i landet med størst andel elever på yrkesfag.

Gjennomføringen av videregående opplæring for yrkesfagelever er avhengig av et velfungerende formidlingsapparat. Fylkeskommunen har over de siste årene arbeidet med læreplassgaranti og ser resultater av dette arbeidet. Ved utgangen av 2020 var det i underkant av 80 prosent av søkere med ungdomsrett som ble formidlet. Nordland er blant fylkene med minst andel alternativ fagopplæring i skole. Samtidig er det kun 52,6 prosent som har bestått lære etter to år (førsteårslærling 2017)(Nfk, 2020). Dette er lavere enn nasjonalt, der tilsvarende tall er 57,3 prosent. Ser en på tallene fem år etter begynt lære, har 84,5 prosent i Nordland bestått lære, mens det nasjonalt var 86 prosent (2014-kullet). Av de som ikke hadde bestått lære etter fem år, var 1,6 prosent fremdeles i lære, 4,2 prosent hadde fullført læretiden uten å bestå, mens 9,8 prosent var ute av lære før kontraktsutløp (Nfk, 2020).

Nordland har over tid hatt en relativ stor andel ungdommer som følges opp av Oppfølgingstjenesten (OT)[8]. Dette avspeiler at det er en større andel unge som ikke fullfører videregående sammenlignet med hele Norge. Utviklingen har imidlertid vært positiv og antall ungdommer som følges opp av OT er mer enn halvert de siste ti årene. Årsakene er i all hovedsak at færre ungdommer slutter på skolen, flere begynner i lære og flere fullfører og består videregående opplæring. I gjennomføringssammenheng er det særskilt viktig å bekjempe frafall i den yngste gruppen – 17 år og yngre. Også i denne aldersgruppen har antallet OT-ungdommer halvert seg i løpet av de ti siste årene.

[7] Status for 19-åringer i Nordland fra 2010 til 2019. Tall fra SSB.
[8] Oppfølgingstjenesten er en fylkeskommunal tjeneste som skal følge opp ungdom under 21 år som har rett til opplæring, men som ikke er i arbeid eller opplæring. Oppfølgingstjenesten har også ansvaret for å koordinere og samordne den tverrfaglige innsatsen for disse ungdommene. Hovedoppgaven til oppfølgingstjenesten (OT) er å sørge for at ungdommer utenfor skole og arbeidsliv får tilbud om opplæring, arbeid eller andre kompetansefremmende tiltak. Målet er å få unge i aktivitet. Videre skal også tjenesten arbeide forebyggende for å få flere til å fullføre.

Tabell 1
Andel sysselsatte i befolkningen pr. 4. kvartal 2019
(SSB, 2021e)

Alder	Kjønn	Nordland	Norge	Differanse
15-19 år	Menn	37,8	33,8	4
	Kvinner	43,7	37,5	6,2
20-24 år	Menn	67,6	64,1	3,5
	Kvinner	66,1	64,3	1,8
25-39 år	Menn	82,2	82,2	0
	Kvinner	79,4	78	1,4

Sysselsetting

Det er vanskelig å gjøre analyser av deltakelse i arbeidslivet for aldersgruppen 18–29 år. Svært mange er i utdanning og tilknyttingen til arbeidslivet er svakere enn for eldre aldersgrupper. Statistisk sentralbyrås sysselsettingsstatistikk omfatter alle personer mellom 15 og 74 år og er inndelt i følgende intervaller: 15–19 år, 20–24 år, 25–39 år, 40–54 år, 55–65 år og 67–74 år. Sysselsatte telles i 4. kvartal hvert år.

Statistikken viser at det er flere unge i Nordland som begynner å arbeide tidlig enn i resten av landet, og at forskjellen har økt de siste årene. Siden koronakrisen slår inn på tallene for 4. kvartal 2020, benyttes her tall for 2019, se tabell 1.

Antall ledige i Nordland er tradisjonelt lavt og lavere blant kvinner enn menn. Andelen ledige har gått ned, men fikk et hopp i 2020 på grunn av koronakrisen.[9] For unge under 30 år er det i de fleste årene høyest ledighet i aldersgruppen 20–24 år.[10]

Det er grunn til å tro at ettervirkningene av covid-19 kan bidra til at flere unge får svakere tilknytting til arbeidslivet. Til sammen 473 unge menn og 309 unge kvinner var helt ledige i mai 2021 i Nordland. 50 prosent av de ledige hadde ikke fullført videregående opplæring, 40 prosent av de ledige hadde videregående opplæring som høyeste utdanningsnivå.[11]

Ledigheten reduseres markant jo høyere fullført utdanning. Samtidig øker andelen av unge uføretrygdede. På 10 år har det vært en økning av unge uføretrygdede i alderen 18-29 år i Nordland fra 509 til 1 116. Andelen uføretrygdede utgjør 3,1 prosent av befolkningen i aldersgruppen og psykiske lidelser og adferdsforstyrrelser er de viktigste årsakene for uføretrygd.

[9] Antall registrert helt ledig pr. januar 2010 – 2021 under 30 år fordelt på kjønn, tall fra NAV.
[10] Antall registrert helt ledig pr. januar 2010 – 2021 fordelt på aldersgrupper, tall fra NAV.
[11] Helt ledige arbeidssøkere til og med 29 år mai 2021 i Nordland fordelt på utdanningsnivå og kjønn, tall fra NAV.

Figur 5
Nye uføretrygdede i Nordland pr. år fordelt på alder og kjønn, tall fra NAV.

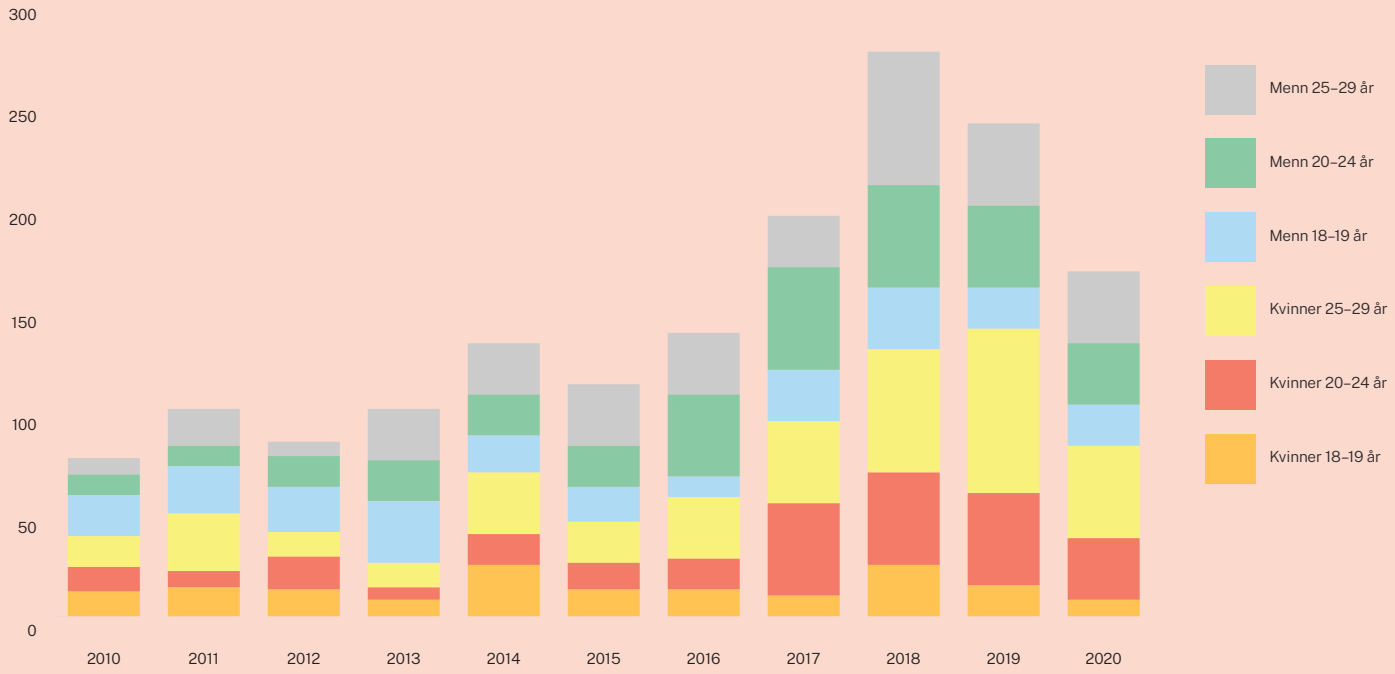

Helse

Tre av fire i Nordland beskriver sin allmenne helsetilstand som god, dette er høyere sammenlignet med tilsvarende undersøkelser nasjonalt (Fylling, Bliksvær, Gjertsen, & Lundhaug, 2014). Samtidig er det i Nordland, som i resten av landet, systematiske forskjeller i helse. Andelen av befolkningen i Nordland som beskriver helsetilstanden som god er høyest blant befolkningen som bor mest sentralt, har høyest utdanning, blant de yngste og blant personer uten funksjonsnedsettelser. Selv om Nordland har lavere sosial ulikhet i levealder enn resten av landet, er det store forskjeller i forventet levealder mellom de med kortere utdanning og de med universitets/høgskoleutdanning.

Forskning viser i tillegg at de som ikke inkluderes i utviklingen og ikke deltar i samfunnet, også opplever dårligere livskvalitet og ofte har økte psykiske og fysiske helseplager. Andelen som opplever å ha liten innflytelse på hva myndighetene gjør, og som har liten tillit til offentlige tjenester ved sykdom, uførhet, alderdom og arbeidsledighet, er betydelig høyere blant personer som oppgir helse- og funksjonsnedsettelser (Nes et al, 2020).

Sentrale folkehelseutfordringer i Nordland er utbredelsen av psykiske plager blant unge og store sosiale helseforskjeller. Ulike undersøkelser av befolkningen i Nordland viser at det er flere unge i Nordland som søker hjelp for psykiske symptomer og lidelser sammenliknet med resten av landet. Særlig unge kvinner rapporterer om ensomhet og psykisk uhelse.

Psykisk helse er en betydelig årsak til at unge faller ut av videregående opplæring, blir stående utenfor arbeidslivet og blir mottakere av uføretrygd (Anvik & Waldahl, 2016). Ved utgangen av 2016 hadde 36,2 prosent av de uføretrygdede en psykisk lidelse nasjonalt. Siden 2010 har det i Norge vært en kraftig økning i andelen uføretrygdede med psykiske lidelser (NAV, 2021). I 2021 mottok 1400 under 30 år i Nordland arbeidsavklaringspenger. 66,5 prosent har psykiske lidelser som den medisinske årsaken. Arbeidslivsdeltakelsen blant personer med psykisk uhelse er lavere enn befolkningen som helhet (Tall tilsendt fra NAV). Det er også en sammenheng mellom psykiske helseproblemer og frafall fra videregående opplæring. I en norsk undersøkelse fra 2012 viste det seg at mer enn 40 prosent av frafallet i videregående skyldtes kombinasjonen av psykiske helseforhold og skoletrivsel (Markussen & Seland, 2012).

Stadig flere unge under 30 år blir uføretrygdet og antallet er økende. Når stadig flere under 30 år er uføretrygdet, kan det skyldes dårligere helse, færre alternativer til uføretrygd eller begge deler. En del av veksten i antall unge uføretrygdede skyldes medisinske framskritt og økt overlevelse også for barn og unge med ulike typer av funksjonsnedsettelser.

Generelt er de fleste som får uføretrygd når de fyller 18 år født med ulike typer fysisk eller psykisk funksjonsnedsettelser, eller med disposisjon for alvorlige psykiske lidelser. Den andre viktige faktoren bak veksten i unge uføre er knyttet til skiftende regelverk for varighet i de midlertidige helserelaterte ytelsene. Det ser også ut til å være en sammenheng mellom uføretrygding i de eldre aldersgruppene (20–29 år) og regelverket for de midlertidige helserelaterte ytelsene; jo lengre tid man kan motta en slik ytelse, jo færre blir uføretrygdet før de fyller 30 år (Bragstad, 2018). Fra 1. januar 2018 ble det gjennomført omfattende endringer i AAP-regelverket og det medførte et ytterligere hopp i antall uføretrygdede i Nordland og på landsbasis. Reduksjonen i 2020 skyldes med stor sannsynlighet at AAP ble forlenget uten vurdering som følge av koronakrisen.

Samtidig ser vi at det er utfordrende for unge mennesker å få den hjelpen de trenger og at psykiske helsetjenester er skjevdelt med få tilbud i distriktene.

Unge samer

Nordland er et unikt og mangfoldig fylke i samisk sammenheng. Tradisjonelt er hele fem samiske språk representert i fylket. De mest brukte samiske språkene i fylket er nordsamisk, lulesamisk og sørsamisk, mens pitesamisk og umesamisk er i en revitaliseringsfase. De samiske miljøene i Nordland er relativt små. Den samiske befolkningen i Nordland blir ofte en minoritet i en minoritet – og gjennom dette ytterligere marginalisert som folk og samfunn. Fornorskningspolitikken har gitt dype skader og påført den samiske befolkningen sorg etter tap av språk, kulturarv og tradisjonskunnskaper. Det ligger fortsatt også skamfølelser etter en lang fornorskningsprosess.

De kulturelle forskjellene mellom den samiske og norske befolkningen er underkommunisert og lite kjent. Dette skaper et stort rom for feiltolkninger og misforståelser, og som same blir du gjerne satt i bås og satt til å forsvare hva andre samer har sagt og gjort. 35 prosent av samer har opplevd etnisk diskriminering. Svært mange unge samer opplever verbal mobbing, netthets og hatytringer, og dette er verst i de samiske minoritetsområdene. (Hansen & Skaar, 2021)

Samiske ungdom opplever at kunnskapen om samisk språk og kultur i stor grad er muntlig og at kunnskapen besittes av eldre slektninger. Hvordan få overført denne kunnskapen mens den enda finnes? Mange samer behersker ikke eget språk og tilgang på undervisning på samisk er fortsatt mangelfull. Også andre rettigheter blir mangelfulle i møte med norske myndigheters myndighetsutøvelse og manglende tjenestetilbud på samisk. Både historien og erfaringer samer gjør i nåtid, kan bidra til følelser av maktesløshet, motløshet og sorg i den samiske befolkningen.

Mange samiske ungdommer fremhever likevel at de er stolte av sin samiske kultur. Det er viktig å kjenne tilhørighet til et samisk samfunn, men de samiske samfunnene er også mangfoldige kulturelt og språklig sett. Det er viktig å forstå samiske unge med bakgrunn i disse faktorene.

Grunnlovens § 108 sier: «Det påligger statens myndigheter å legge forholdene til rette for at den samiske folkegruppe kan sikre og utvikle sitt språk, sin kultur og sitt samfunnsliv.»

Denne bestemmelsen ble tatt inn i Grunnloven i 1988. Den fastlegger en rettslig, politisk og moralsk forpliktelse overfor samene. Innholdet framstår som minstestandard for myndighetenes forpliktelser.

I praksis betyr det at statsmyndighetene er forpliktet til aktivt å legge til rette for samenes kulturutøvelse. Det er også et vern mot negativ samepolitikk. Myndighetene skal legge forholdene til rette på ulike områder som har betydning for samisk språk, kultur og samfunnsliv. Dette gjelder både sikring av det som finnes i dag og for utviklingen i fremtiden.

Samiske unges rettigheter er også nedfelt i Barnekonvensjonen (Barnekonvensjonen, 1989). FNs Barnekonvensjon stadfester samiske unge rett til bruk av eget språk, kultur og religion (Barnekonvensjonen, 1989, artikkel 39).

Samisk språkopplæring er grunnleggende for å sikre samiske rettigheter.

Det er også stadfestet i Sameloven at samisk og norsk er likeverdige språk. Dette gjelder også for samisk språkopplæring (Sameloven, 2021 § 1-5, § 3-8). Samisk språkopplæring er grunnleggende for å sikre samiske rettigheter. Samer har rett til opplæring i samisk i grunnskolen og i videregående opplæring. Sametinget gir forskrifter om læreplaner for opplæring i samiske språk, innenfor omfangs- og ressursrammer fastsatt av Kunnskapsdepartementet.

I skoleåret 2019-20 hadde 178 elever samisk språkundervisning fordelt på alle 10 klassetrinn i grunnskolen. Fordelt på språk tok 102 elever lulesamisk, 59 elever nordsamisk og 17 elever sørsamisk (tall fra Statsforvalteren i Nordland).

I videregående skole har 38 elever i Nordland samisk språkundervisning. 14 elever hver i Vg1 og Vg2, og 10 elever i Vg3. Fordelt på språk tar 19 elever lulesamisk, 15 elever nordsamisk og 4 elever sørsamisk. Det er et betydelig frafall i samisk språkundervisning fra ungdomsskolen til videregående skole. Mange elever går ut i lære etter Vg2, dette kan forklare noe av nedgangen fra Vg2 til Vg3.

I gjennomsnitt er det i hvert klassetrinn i grunnskolen 18 elever i hele Nordland som mottar samisk språkundervisning og noen færre på videregående skole. Med tre ulike språk og undervisning på samisk som første og andre språk, er det utfordrende å gi et godt tilbud for samiske elever og andre som ønsker samisk språkundervisning. Samiske elever møter svært ulikt kompetansenivå i skoleledelsen på den enkelte skole om hvordan tilrettelegge for samisk språkundervisning. Ofte blir ansvaret for tilrettelegging lagt på lærerne og elevene selv.

Unge med funksjonsnedsettelser

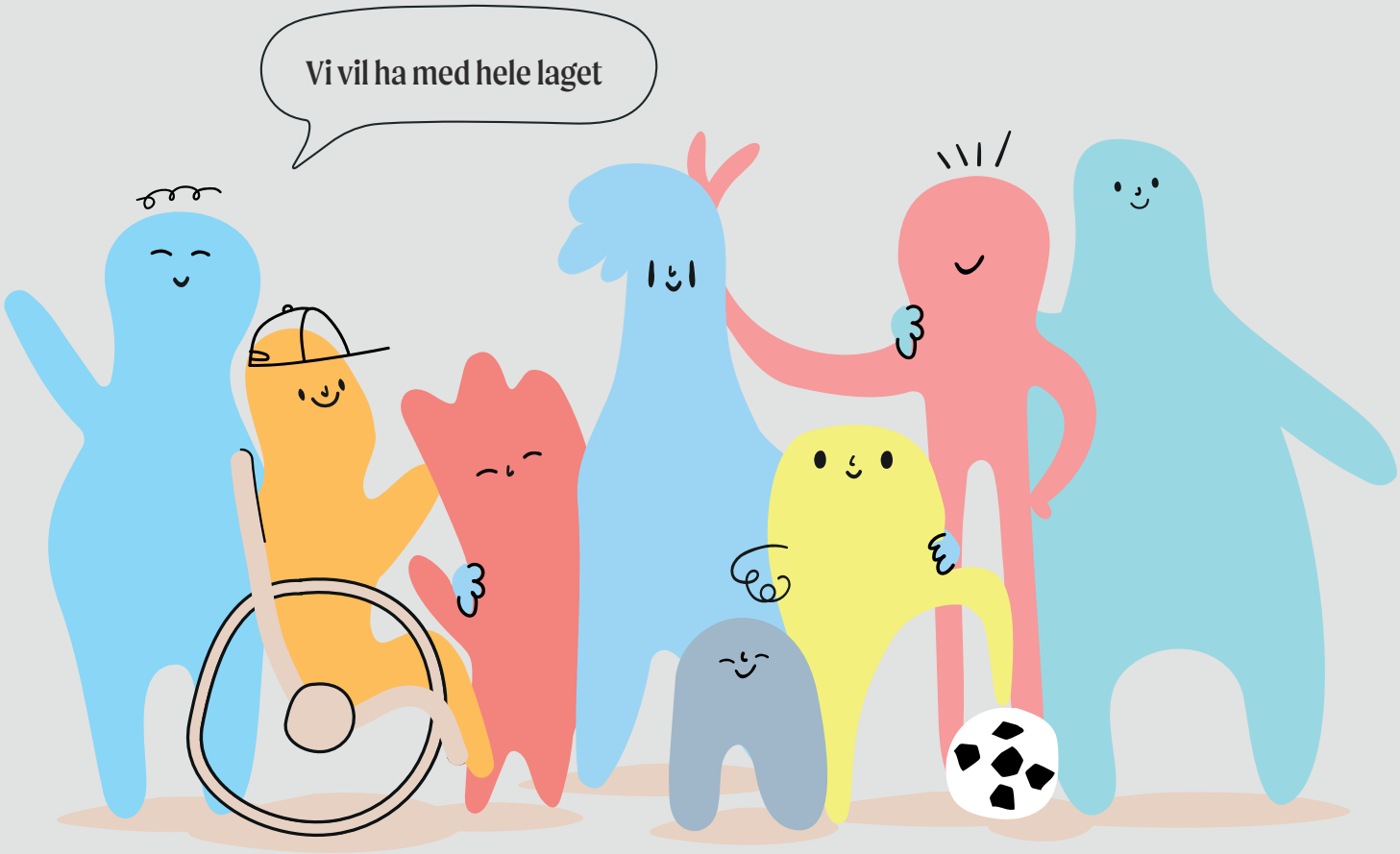

Nedsatt funksjonsevne innebærer tap av, skade på eller avvik i en kroppsdel eller i en av kroppens psykologiske, fysiologiske eller biologiske funksjoner. Dette kan dreie seg om nedsatt bevegelses-, syns- eller hørselsfunksjon, nedsatt kognitiv funksjon eller ulike funksjonsnedsettelser på grunn av allergi, hjerte- eller lungesykdommer. Funksjonsnedsettelser kan oppstå ved fødsel, eller de kan oppstå på grunn av sykdom eller skade senere i livet. Funksjonshemming kan forstås som er et gap mellom et individs forutsetninger og omgivelsenes utforming eller krav til funksjon. Funksjonshemming er dermed ikke en egenskap ved individet, men et forhold eller en situasjon som kan oppstå i individets møte med andre mennesker eller de fysiske omgivelsene. Mange mennesker med nedsatt funksjonsevne opplever i dag ulike former for diskriminering og barrierer i hverdagen og i skole og arbeidsliv.

Elever med funksjonsnedsettelser har et særlig vern etter barnekonvensjonen, konvensjonen om rettighetene til personer med nedsatt funksjonsevne (CRPD, 2006) og etter Salamanca-erklæringen (1994).

Barnekonvensjonen artikkel 23 gir barn med funksjonsnedsettelser rett til en opplæring og undervisning som fremmer barnets sosiale integrering og personlige utvikling

(Barneombudet,2017). Samtidig peker undersøkelser som Barneombudet har gjort nasjonalt at mange unge med funksjonsnedsettelser opplever en skolehverdag preget av utrygghet, få eller ingen venner, mobbing, utestenging, krenkelser og tvangsbruk fra både medelever og voksne på skolen.

Elever som har rett på spesialundervisning forteller til Barneombudet om en skolehverdag mer preget av opphold på gangen eller i eget rom, enn læring sammen med andre barn. Manglende forventninger fra lærere er et annet gjennomgangstema. Lave forventninger påvirker motivasjon, selvbilde og utbytte av opplæringen. Elevene etterlyser bedre tilrettelagt spesialundervisning som treffer elevenes behov og at undervisningen gjennomføres av noen som kan faget eller har den kompetansen som elevene har behov for.

Elever med funksjonsnedsettelser og elever med behov for spesialundervisning har, i likhet med alle andre elever, behov for å bli sett av lærerne, oppleve at disse bryr seg og bygge relasjoner til lærerne. Blant barn og unge med fysiske og mentale funksjonsnedsettelser har 30-50 prosent angst og atferdsvansker mot 7 prosent i den generelle barnebefolkningen. Samtidig er dette noe som ofte ikke blir oppdaget i helsetjenesten. Erfaringer fra Universitetssykehuset i Nord-Norge er at unge med intellektuelle funksjonsnedsettelser og språkvansker, sammen med motoriske utfordringer, er særlig utsatte da de ofte faller imellom ulike hjelpetilbud og ikke får det helhetlige tilbudet de har behov for (Severinsen, 2020).

Det eksisterer lite nasjonal eller regional statistikk som sier noe om barn og unge med funksjonsnedsettelser sin deltakelse i fritidsaktiviteter. En norsk undersøkelse av deltakelse i fysisk aktivitet, viser at barn og unge med funksjonsnedsettelser deltar i mindre grad i fysisk aktivitet sammenlignet med barn uten funksjonsnedsettelser, men at de ønsker å delta mer (Nyquist, 2012). I en systematisk kunnskapsoversikt om deltakelse konkluderes det med at barn og unge med funksjonsnedsettelser deltar mindre i sosiale og kulturelle fellesskap enn deres jevnaldrende (Kissow & Klasson, 2018).

En undersøkelse av fra 2013 om levekår og sosial inkludering hos mennesker med fysiske funksjonsnedsettelser (Finnvold, 2013), viser at kun 36 prosent blant de undersøkte med fysiske funksjonsnedsettelser var yrkesaktive i 2010. Det tilsvarende tallet for befolkningen for øvrig var 87 prosent. Inntektsnivået for personer med nedsatt funksjonsevne var om lag to tredjedeler av nivået i den øvrige befolkningen. Den viktigste årsaken til differansen mellom de to gruppene er et generelt lavt utdanningsnivå i gruppen med fysisk funksjonsnedsettelser. Mens 64 prosent i denne gruppen hadde grunnskole som høyeste fullførte utdanning, var det det kun 17 prosent i hele befolkningen. For videre-gående opplæring var tallene 22 prosent for gruppen med fysiske funksjonsnedsettelser, mot 42 prosent for befolkningen for øvrig. For oppnådd universitets- eller høgskoleutdanning var tallene 14 prosent mot 41 prosent.

Det er for alle en sammenheng mellom utdanningsnivå og deltakelse i arbeidslivet, men Levekårsundersøkelsen fra 2013 (Finnvold, 2013) viser at utdanning er særlig avgjørende for personer med funksjonsnedsettelses deltakelse i arbeidsmarkedet. Skolen spiller derfor en avgjørende rolle for sosial inkludering på arbeidsmarkedet i voksen alder. For unge med funksjonsnedsettelser øker sjansene betraktelig for å ende opp med universitets- og høgskoleutdanning hvis både mor og far har lang utdanning.

Samordning, implementering, evaluering

Dagens organisering av samfunnet med tilhørende tjenester er et system som stort sett leverer effektive tjenester med god kvalitet og som fungerer godt for de fleste. Samtidig er det noen dette ikke fungerer godt nok for og som av ulike årsaker faller utenfor. Barn og unge med sammensatte og vedvarende utfordringer er en slik gruppe. Mye av hjelpen som tilbys barn og unge med sammensatte utfordringer, er fragmentert og kortsiktig. Dette er et paradoks all den tid utsatte barn og unge har et særlig behov for kontinuitet og forutsigbarhet i sitt tilbud.

Det har over mange år vært en rekke tiltak og innsatser lokalt, regionalt og nasjonalt for å redusere utenforskap. Disse har ulikt fokusområde, finansiering, eierskap og organisering. Men alle har som mål om på en eller annen måte å hjelpe barn og unge og/eller tilby bedre tjenester til barn og unge. Et gjennomgående trekk for mange av prosjektene er at de har ekstern finansiering, avgrenset tidshorisont og i beste fall en uklar plan for evaluering og videreføring. Ifølge Halvorsen et al, 2012 leder tiltak og innsatser for å redusere utenforskap sjelden til permanent politikk eller løsninger. Videre er det også på dette feltet, som for mye annen offentlig virksomhet, utfordringer med å spre det som faktisk virker. Dette er en utfordring for mange av innovasjonene i offentlig sektor. I privat sektor kan det være grunner for å verne om innovasjoner. For innovasjoner i offentlig sektor med bruk av felleskapets ressurser, bør det være et krav at innovasjoner spres og tas i bruk av andre (Hartley, 2005).

Samtidig viser implementeringsforskning at det sjelden er nok at innovasjoner bare spres for at ny politikk, lovendring, nye retningslinjer eller nye tjenester skal tas i bruk. For å lykkes må det legges vekt på implementering slik at det nye blir en fast del av en ny praksis. The Active Implementation Framework (Fixsen & Blasé, 2008) legger vekt på at for å endre praksis må sentrale implementeringskomponenter/drivere være på plass; rekruttering av personell, opplæring, veiledning og resultatevaluering av ny praksis. Videre må det være administrativ støtte, datastøtte, systemrettet arbeid og ledelse.

20 millioner

er kostnaden for at kun en person havner utenfor arbeidslivet.

Victor Norman, Arendalskonferansen 2018

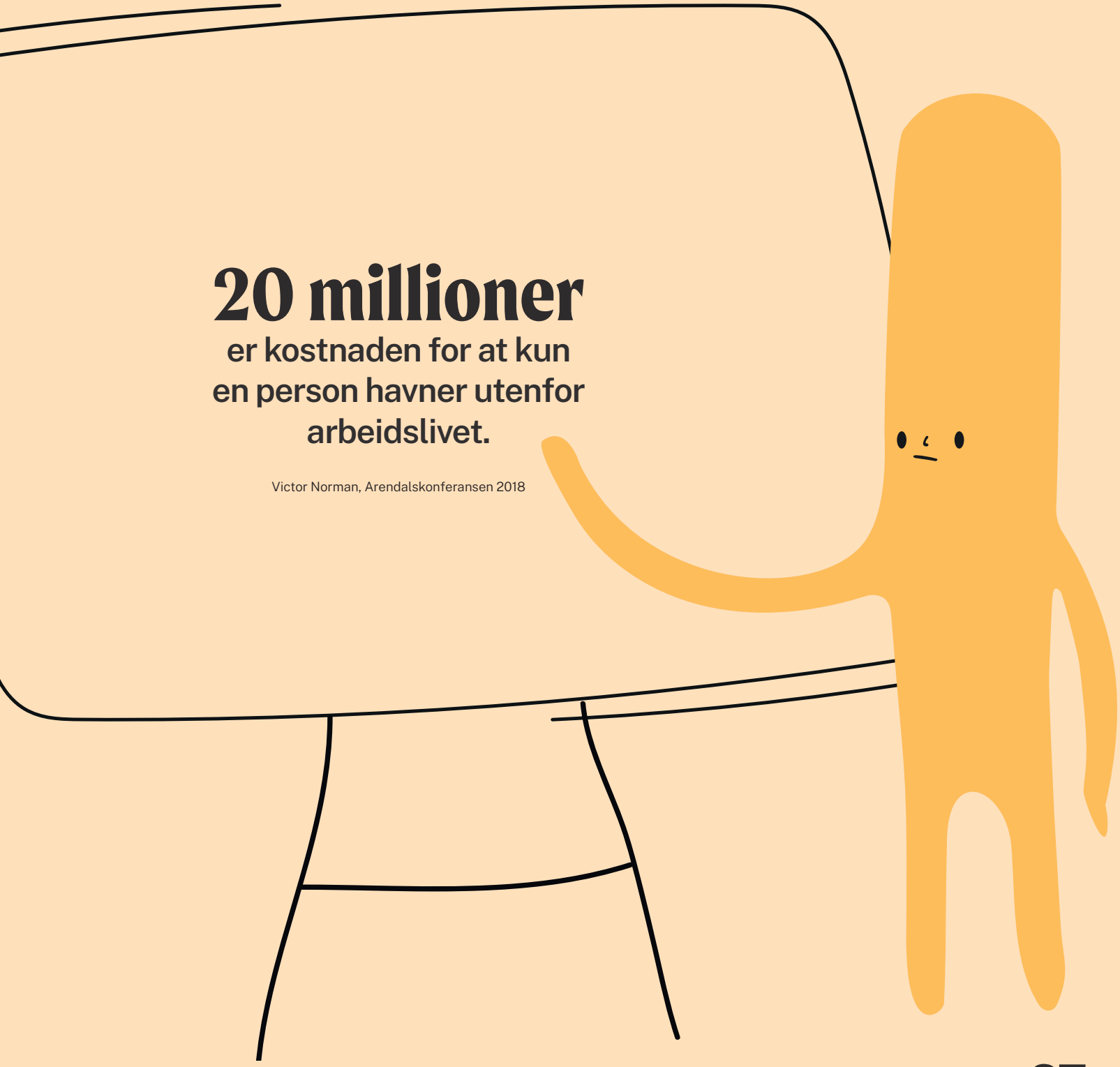

Referanseliste

Andreassen, T. A. (2016). Professional Intervention from a Service user Perspective. I J. F. Gubrium, T. A. Andreassen & P. Solvang (Red.). Reimagining the human service relationship (1 Edition.). New York, N.Y: Columbia University Press.

Anvik, C. H., Bliksvær, T., Breimo, J. P., Lo, C., Olesen, E. S. B., Sandvin, J. T. & Norges, f. (2019). Forskning om koordinerte tjenester til personer med sammensatte behov : kunnskapsnotat. Lysaker: Norges forskningsråd. https://www.forskningsradet.no/om-forskningsradet/publikasjoner/2019/forskning-om-koordinerte-tjenester-til-personer-med-sammensatte-behov/

Anvik, C. H. & Eide, A. K. (2011). De trodde jeg var en skulker, men jeg var egentlig syk : ungdom med psykiske helseproblemer med svak tilknytning til skole og arbeidsliv (nr. 1001/2011). Bodø: Nordlandsforskning.

Anvik, C. H. & Gustavsen, A. (2012). Ikke slipp meg!: unge, psykiske helseproblemer, utdanning og arbeid (nr. 13/2012). Bodø: Nordlandsforskning.

Anvik, C. H., Gustavsen, K. & Wrede-Jäntti, M. (2016). Hverdagsliv som erfaringsnært perspektiv på unges sårbare livssituation. I T. Wulf-Andersen, R. Follesø & T. Olsen (Red.). Unge, udenforskab og social forandring. Nordiske perspektiver. Frederiksberg: Frydenlund.

Anvik, C. H. & Waldahl, R. H. (2016). Når noen må ta regien: Om unge med psykiske helseproblemer: utfordringer, tiltak og samhandling på Island, Færøyene og i Norge. Bodø: Nordlandsforskning

Askheim, O. P. (2012). Empowerment i helse-og sosialfaglig arbeid : floskel, styringsverktøy, eller frigjøringsstrategi? Oslo: Gyldendal akademisk.

Backe-Hansen, E. (2014). Til god hjelp for mange : evaluering av Losprosjektet (13/2014). Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.

Barnekonvensjonen (1989). FNs konvensjon om barnets rettigheter

Barneombudet (2017). Uten mål og mening? Barneombudets fagrapport 2017.

BarnUnge21 (u.å). BarnUnge21. Forskningsrådet. https://www.barnunge21.no/

Bragstad, T. (2018). Arbeid og velferd 2.

Bufdir (2021, 28. juni). Gjennomføring av videregående opplæring for ungdom med tiltak fra barnevernet. Bufdir. https://www.bufdir.no/Statistikk_og_analyse/Barnevern/Barnevern_skole/Gjennomforing_vgo/

Bufdir (2021, u.å). Barnevernsreformen – en oppvekstreform. Bufdir. https://bufdir.no/barnevernsreformen

CRPD (2006). Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD). United Nations. https://www.un.org/development/desa/disabilities/convention-on-the-rights-of-persons-with-disabilities.html

Finnvold, J. E. (2013). Langt ingen? Levekår og sosial inkludering hos mennesker med fysisk funksjonsnedsetjingar. Nova-rapport

Fixsen, D., Blase, K., Naoom, S., & Duda, M. (2015). Implementation Drivers: Assessing Best Practices.

Follesø, R. (2011). Gi viljen mulighet!: sluttrapport Ungdom i svevet 2007-2010 (9788273146564). Bodø:

Follesø, R., Halås, C. T. & Anvik, C. H. (2016). Sett, hørt og forstått? : om profesjonelle møter med unge i sårbare livssituasjoner. Oslo: Universitetsforlaget

Frostad, P., Pijl, S. J. & Mjaavatn, P. E. (2015). Losing All Interest in School: Social Participation as a Predictor of the Intention to Leave Upper Secondary School Early. Scandinavian journal of educational research, 59(1), 110-122. doi: 10.1080/00313831.2014.904420

Frøyland, K. & Fossestøl, K. (2014). Inkludering av ungdom i skole eller arbeid - 2 : tiltak, metoder, samarbeid og samordning i og rundt NAV-kontoret. andre delrapport fra evalueringen av et utviklingsarbeid i 15 prosjektområder (1/2014). Oslo: Arbeidsforskningsinstituttet.

Fylling, I., Bliksvær, T., Gjertsen, H., & Lundhaug, K. (2014). Levekår og livskvalitet i Nordland 2014.

Grunnloven (2020). Kongeriket Noregs grunnlov. https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1814-05-17-nn

Halvorsen, R., & Hvinden, B. (2018). Youth, diversity and employment in times of crisis and economic restructuring–an introduction. In Youth, diversity and employment. Edward Elgar Publishing.

Halvorsen, B., Hansen, O. J. & Tägström, J. (2012). Unge på kanten : om inkludering av utsatte. Norden rapport

Hansen, K. L. & Skaar, S. W. (2021). En kvalitativ og kvantitativ studie av unge samers psykososiale helse. UiT rapport

Hartley, J. (2005). Innovation in governance and public services: Past and present. Public Money and Management, 25(1), 27-34.

Helsedirektoratet (2021, u.å). Tema: Helsefellesskap. Helsedirektoratet. https://www.helsedirektoratet.no/tema/helsefellesskap

Hyggen, C. (2015). Unge utenfor utdanning og arbeid i Norden: Utfordringer, innsatser og anbefalinger. Copenhagen: Copenhagen: Nordisk Ministerråd.

Hyggen, C., Kolouh-Söderlund, L., Olsen, T. & Tägtström, J. (2018). Young people at risk: School dropout and labour market exclusion in the Nordic countries. I R. Halvorsen & B. Hvinden (Red.). Youth, Diversity and Employment. Comparative Perspectives on Labour Market Policies: Edward Elgar Pub

Jacobsen, Sigurd Eid; Andersen, Patrick Lie; Nordø, Åsta Dyrnes; Sletten, Mira Aaboen & Arnesen, Daniel (2021). Sosial ulikhet i barn og unges deltakelse i organiserte fritidsaktiviteter. Rapport fra Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor. 2021:01

Johansson, R. (2007). Vid byråkratins gränser : om handlingsfrihetens organisatoriska begränsningar i klientrelaterat arbete. I Uppsala universitet (Red.), (3. uppl.). Lund: Arkiv förlag.

Järvinen, M. (2016). Expertise and Ambivalence in User-Focsed Human Service Work. I J. F. Gubrium, T. A. Andreassen & P. Solvang (Red.). Reimagining the human service relationship (1 Edition.). New York, N.Y: Columbia University Press.

Kissow, A.-M. & Klasson, L. (2018). Deltakelse for barn og unge med nedsatt funksjonsevne, med særlig fokus på deltakelse i fysisk aktivitet – En systematisert kunnskapsopversikt. Nasjonal kompetansetjeneste for barn og unge med funksjonsnedsettelser. Rapport 1/2018.

KMD (2021). Regionale utviklingstrekk 2021. Kommunal-og moderniseringsdepartementet. https://www.regjeringen.no/contentassets/97b9fac986e04e95a0cf0193dd6b529f/no/pdfs/h-2483-b_rut_2021.pdf

Kolouh Söderlund, Lidija (2013). '10 orsaker til avhopp'. Temagruppen Unga i arbetslivet (2; Stockholm: Ungdomsstyrelsen).

KS (2020, 29. april). Om Partnerskap for radikal innovasjon (PRI). KS https://www.ks.no/fagomrader/innovasjon/partnerskap-for-radikal-innovasjon/om-partnerskap-for-radikal-innovasjon/

Lo, C., Anvik, C. H. & Olsen, T. (2016). Mellom linjene? En kunnskapsstatus om ungdom med sammensatte behov for offentlige velferdstjenester Bodø: Nordlandsforskning

Markussen, E., & Seland, I. (2012). Å redusere bortvalg - bare skolens ansvar? En undersøkelse av bortvalg ved de videregående skolene i Akershus fylkeskommune skoleåret 2010-2011. NIFU-rapport

Medietilsynet (2020). Barn og medier 2020. En kartlegging av 9-18-åringers digitale medievaner

Meld. St. 6 (2019-2020). Tett på – tidlig innsats og inkluderende fellesskap i barnehage, skole og SFO. Kunnskapsdepartementet. https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-6-20192020/id2677025/

Meld. St 21 (2020-2021). Fullføringsreformen – med åpne dører til verden og fremtiden. Kunnskapsdepartementet. https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-21-20202021/id2840771/

Meld. St. 25 (2020-2021). Likeverdsreformen – Et samfunn med bruk for alle. Helse og omsorgsdepartementet. https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-25-20202021/id2841293/

Myklebø, S. (2012). Unge arbeidssøkere – hvem er de, og hva slags oppfølging trenger de fra NAV? Arbeid og velferd, 1/2012, 50-61.

NAV (2021, 3. september). Diagnoser uføretrygd. NAV. https://www.nav.no/no/nav-og-samfunn/statistikk/aap-nedsatt-arbeidsevne-og-uforetrygd-statistikk/uforetrygd/diagnoser-uforetrygd

Nes, R. B., Nilsen, T. S, Hauge, L. J., Eilertsen, M., Gustavson, K., Aarø, L. E. & Røysamb, E. (2020). Fra nord til sør: Livskvalitet i Norge 2019. Folkehelseinstituttet.

NFK (2020a). Kompetanse for et arbeidsliv i endring – Kompetansestrategi for Nordland 2020-24. Nordland fylkeskommune.

NFK (2020). Videregående opplæring i Nordland. Tilstandsrapport 2020. Nordland fylkeskommune.

NFK (2021). Et bærekraftig Nordland. Planstrategi for samarbeid og grønn omstilling 2021-2024. Nordland fylkeskommune.

Norvoll, R. (2011). Jeg vil ikke stå utenfor : arbeid og utdanning sett med brukernes øyne (2012:2). Skien: Nasjonalt senter for erfaringskompetanse innen psykisk helse.

Nyquist, A. J. (2012). Jeg kan delta! Doktorgrad ved Norges Idrettshøgskole, Oslo.

OECD (2019, 7. november). CO3.5. Young people not in education or employment. OECD https://www.oecd.org/els/soc/CO_3_5_Young_people_not_in_education_or_employment.pdf

Olesen, E. S. B. (2018a). Psykisk sårbar i velfærdsstaten. Institutionelle styringer og unge voksnes hverdagserfaringer (Ph.d.). Nord Universitet, Bodø.

Olesen, E. S. B. (2018b). Young service users with mental health problems: barriers of implementing a symmetrical human service relationship. Scandinavian Journal of Disability Research, 20(1), 286–295. doi: https://doi.org/10.16993/sjdr.67

Olsen, T. & Tägtström, J. (2013). For that which grows: Mental Health, Disability Pensions and Youth in the Nordic Countries (500). Stockholm: Stockholm: NVC Nordens Välfärdcenter / Nordic Centre for Welfare and Social Issues.

Ose, S. O., Mordal, S. & Mandal, R. (2014). Utfordringer med ungdomssatsingen i Sør-Trøndelag : et system-og aktørperspektiv: SINTEF Teknologi og samfunn.

Rambøll. (2012). Helsetilbud til ungdom og unge voksne. Oslo: Rambøll.

Salamanca-erklæringen (1994). The Salamanca Statement and Framework for Action on Special Needs Education. UNESCO. https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000098427

Sameloven (2021). Lov om Sametinget og andre samiske rettsforhold. https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1987-06-12-56

Schafft, A. (2009). Å få seg en jobb : arbeidsrettet rehabilitering ved psykiske helseproblemer. Oslo: Kommuneforlaget

Severinsen, J. E. (2020). Kartlegger psykisk helsevansker hos barn med funkjonsnedsettelser. Nasjonal rapport fra spesialisthelstetjenesten

SSB (2021a). 12962. Gjennomføring i videregående opplæring. [Statistikk]. https://www.ssb.no/statbank/table/12962/

SSB (2021b). 12969. Gjennomføring i videregående opplæring, etter fullføringsgrad, todelt utdanningsprogram, kjønn og innvandringskategori 2006-2012-2014-2020. [Statistikk]. https://www.ssb.no/statbank/table/12969/

SSB (2021c). 12958: Gjennomføring i videregående opplæring, etter statistikkvariabel, region, oppnådd kompetanse, todelt utdanningsprogram, kjønn og intervall (år). [Statistikk]. https://www.ssb.no/statbank/table/12958/

SSB (2021d). 08921: Personer 16 år og over, etter statistikkvariabel, region, kjønn, alder, utdanningsnivå og år. [Statistikk]. https://www.ssb.no/statbank/table/08921/

SSB (2021e). 06445: Kjønn-, bosted-og aldersfordeling (7 grupper), etter andel sysselsatte i befolkningen. 4. kvartal (K) 2005 – 2020. [Statistikk]. https://www.ssb.no/statbank/table/06445/

SSB (2021f). 12962: Gjennomføring i videregående opplæring, etter fullføringsgrad, kjønn og foreldrenes utdanningsnivå (F) 2006-2012 - 2014-2020. [Statistikk]. https://www.ssb.no/statbank/table/12962/

Statped (2021, 25. februar). Nytt mandat. Statped. http://www.statped.no/nyheter/nytt-mandat/

Stein, J., Svalestuen, S., Hausgen, K. H., Buck, M. (2018). Utenforskap blant ungdom i Nordland. UiT rapport

Thorsen, K. og Clausen, S.E. (2009). Sosial kontakt og ensomhet. Hvem er de ensomme? Samfunnsspeilet, (1).

Utdanningsdirektoratet (2021, 26. august). Ny opplæringslov 2023. https://www.udir.no/regelverk-og-tilsyn/skole-og-opplaring/ny-opplaringslov-2023/

Vike, H. (2017). Politics and Bureaucracy in the Norwegian Welfare State: An Anthropological Approach. Cham: Cham: Palgrave Macmillan US. doi: 10.1007/978-3-319-64137-9.

Wulf-Andersen, T., Follesø, R. & Olsen, T. (2016). Unge, udenforskab og social forandring : nordiske perspektiver. Fredriksberg: Frydenlund Academic, 2016.

Design og illustrasjoner av BYRAAbodo.no

Nordland
FYLKESKOMMUNE

Nordland fylkeskommune
Prinsensgate 100
8048 Bodø

post@nfk.no
nfk.no